

אוניברסיטת בר אילן

התמודדות של רווקים מבוגרים בחברה הדתית לאומית עם איסורים מיניים

מני אריאב

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר לעבודה

סוציאלית ע"ש לואיס וגבי ויספלד של אוניברסיטת בר אילן

תשע"ו

רמת גן

עבודה זו נעשתה בהדרכתה של פרופ' נחמי באום מבית הספר לעבודה סוציאלית

ע"ש לואיס וגבי ויספלד של אוניברסיטת בר אילן

תוכן עניינים

א	תקציר
1	פרק 1: מבוא
2	פרק 2: סקירת ספרות
2	2.1 רווקות בחברה המודרנית
3	2.2 רווקות בחברה הדתית-לאומית בישראל
5	2.3 יחסי מין לפני נישואין בחברות דתיות ומסורתיות בעולם
8	2.4 מיניות לפני נישואין אצל רווקים דתיים
11	פרק 3: שיטה
11	3.1 אוכלוסיית המחקר
12	3.2 כלי המחקר
12	3.3 הליך המחקר
13	3.4 ניתוח הנתונים
15	פרק 4: פרק ממצאים
15	4.1 המרחב האישי: "בין לבין"- רווקות כתקופה זמנית
17	4.2 המרחב המשפחתי: עלמות נפרדים
17	4.3 המרחב החברתי: תפיסת הרווקות כתופעה שלילית
19	4.4 התמודדות עם מיניות אצל רווקים בין פנים וחוץ
20	4.4.1 התמודדות פנימית: בין ייסורים לאיסורים
21	4.4.2 התמודדות עם האיסור ההלכתי
27	4.5 התמודדות עם החוץ
30	פרק 5: פרק דיון
39	פרק 6: מגבלות ותרומות המחקר
41	ביבליוגרפיה
50	נספחים
50	נספח 1: נתוני המרואיינים
52	נספח 2: מדריך ראיון
54	נספח 3: טופס הסכמה מדעת
I	Abstract

תקציר

ההלכה היהודית אוסרת מגע מיני בין נשים לגברים שאינם נשואים זה לזה. דרישה זו מחייבת רווקים דתיים להתמודד עם קונפליקט מתמשך בין מיניות לבין עולמם הדתי. מטרת המחקר הנוכחי היא לתת ביטוי לקולם של רווקים מבוגרים בחברה הדתית-לאומית המתמודדים עם המתח שבין החינוך לצניעות לבין היצרים המיניים הטבעיים. המחקר מבוסס על ראיונות עומק מובנים למחצה עם 18 גברים: 13 רווקים ו-5 אשר נישאו בגיל מבוגר. כל המרואיינים הגדירו עצמם כדתיים לאומיים, גדלו בחברה הדתית לאומית והתחנכו במוסדות המזוהים עם חברה זו. כל המרואיינים הם בעלי תואר אקדמי ורובם מתגוררים בירושלים ובמרכז הארץ.

ממצאי המחקר מאפשרים לזהות שתי קבוצות. האחת, כוללת שלושה מרואיינים השומרים על ההלכה ואינם מקיימים מגע מיני לפני הנישואין, והשנייה, כוללת חמישה עשר מרואיינים שלא קיימו את ההלכה בתחום זה וקיימו מגע מיני חלקי שלא במסגרת נישואין. כל המרואיינים פרטו את הקשיים שהם חווים בינם לבין עצמם ומול הסביבה בה הם חיים. בתחום המיני, המרואיינים תיארו מתח רב אותו הם חשים אל מול האיסור ההלכתי הבא לידי ביטוי בתחושת ניתוק מהמיניות אצל אלה השומרים על ההלכה ובתחושות אשמה וייסורי מצפון אצל אלה העוברים על האיסור. במקביל, הם חשים שהחברה רואה ברווקות תופעה מסוכנת המערערת את גבולותיה כשהם כאינדיבידואלים נתונים לביקורת מצד הרבנים על שהם אינם נשואים. עוד עולה מתיאוריהם שהם חשים ניתוק ממשפחתם וחוסר הבנה למצבם, אשר מובילים להסתרת חלקים ניכרים מחייהם בכלל ובתחום המיני בפרט.

המרואיינים פירטו דרכים מגוונות להפחתת המתח התוך אישי שהם חווים בתחום המיני כשבבסיס התמודדותם עומדת ההסתמכות על התחושות וההיגיון שלהם אשר נתפסים, מבחינתם, כמרכזיים יותר מאשר עמדת ההלכה. המרואיינים הציגו הסברים שונים ובכללם שמגע חיוני לבניית הקשר הזוגי, שאיסור הנגיעה אינו חמור יותר מאיסורים אחרים, היו שטענו שההלכה אינה רלוונטית לימינו ואחרים הסבירו שכרגע הם שמים בצד את ההתמודדות מול האיסור.

בפרק הדיון נדונות צורות התמודדות אלה לאור התיאוריה של פסטינגר (1957) והצגת ההתמודדות כמרידה בהתייחסות הקריאה ההלכתית לגוף הגברי.

פרק 1: מבוא

רווקות מאוחרת היא נושא המעורר דאגה רבה בחברה הדתית לאומית. השוואת נתוני הלמ"ס בסקר החברתי מלמדים על עליה ניכרת באחוז הרווקים. בעוד שבשנת 2002 נמצא כי 5% מהדתיים בגילאים שבין 30-40 לא נישאו מעולם, בשנת 2009 נמצא שבאותה רמת דתיות ובאותו גיל, למעלה מפי שלושה (15.8%) לא נישאו מעולם. לאור נתונים אלה, הרווקות נהפכה בקרב ציבור זה ל"אתגר לאומי" שרבים עוסקים בו בעיתונות, בעלוני השבת ובכנסים שונים ברחבי הארץ.

עליה בשיעור הרווקים המבוגרים בחברה הדתית בשנים האחרונות הביאה גם לעיסוק בסוגיית קיום יחסי מין לפני נישואין. סוגיה זו עלתה על רקע הפער בין דרישת ההלכה האוסרת מגע מיני לפני נישואין לבין המציאות בה חיים רווקים דתיים המנסים לשלב בין דת וחיים מודרניים.

למרות מציאות זו עד כה לא התקיים מחקר ששם לו למטרה לעסוק בקונפליקט בין מיניות לבין עולמם הדתי של רווקים מבוגרים דתיים לאומיים. מחקרים בודדים שהתייחסו לסוגיה זו דנו בה בצורה עקיפה או שולית, לרוב בין סוגיות אחרות.

מטרת המחקר הנוכחי היא לתת ביטוי לקולם של רווקים מבוגרים בחברה הדתית סביב סוגיית קיום מגע מיני לפני נישואין. ננסה לבחון כיצד מתמודדים רווקים עם המתח שבין החינוך לצניעות לבין היצרים הטבעיים.

סקירת הספרות תתייחס תחילה לנושא הרווקות בחברה הכללית ולאחר מכן לרווקות בחברה הדתית לאומית. בהמשך, נסקור את המחקרים העוסקים בקיום יחסי מין לפני נישואין בחברות דתיות ומסורתיות ולאחר מכן נבחן את המתרחש בתחום זה בחברה הדתית לאומית בישראל. כל אלה ישמשו רקע להבנת התמודדותם של רווקים דתיים בחברה הדתית לאומית עם האיסור על קיום על מגע מיני לפני נישואין.

פרק 2: סקירת ספרות

2.1 רווקות בחברה המודרנית

בשנים האחרונות חלו בעולם שינויים מרחיקי לכת במבנה התא המשפחתי המסורתי כשנוצרו תאים משפחתיים חדשים כגון: זוגיות ללא נישואין, נישואין פתוחים, זוגות חד-מיניים ועוד. על אף שינויים אלו, המשפחתיות בחברה המודרנית עדיין נתפסת מרכזית (Smock, 2004; Thornton & Young-DeMarco, 2001), בעוד הרווקות אינה נתפסת כ"אופציה משפחתית" ולרוב אינה נחשבת כצורת חיים מקובלת (DePaulo & Morris, 2005).

יתרה מכך, חוקרים מובילים בתחום מדגישים שכתוצאה מהעדר לגיטימיות חברתית לרווקות התפתחה תפיסה סטיגמתית כלפי רווקים. הרווק נתפס כחסר יציבות, לא בשל, פחות מאושר ובעל סיכון גבוה להידבקות במחלות מין בהשוואה לאדם נשוי (Morris, DePaulo, 2002; Conley & Collins, 2004; Hertel & Ritter, 2004). הרווקות נתפסת כסטייה מן הנורמה וההתייחסות לרווקים היא כאל אלה אשר לא הצליחו להשתלב בחברה ה"נורמלית" (Byrne & Carr, 2005; Gordon, 2003). יחס זה מופנה לכלל אוכלוסיית הרווקים אך הוא חריף יותר כלפי נשים רווקות, אצלן נחשבת הרווקות למגרעת ולחיסרון באישיותן יותר מאשר אצל גברים רווקים (Byrne, 2000; Reynolds, Wetherell, & Taylor, 2007; הקר, 2005).

בשנים האחרונות נעשו מחקרים מגוונים בסוגיה זו. מחקרים שעסקו ברווקות בשנות ה-90 התמקדו בעיקר בבדיקת הסיבות לרווקות מנקודת מבטם של רווקים מבוגרים. הסיבות המרכזיות שצוינו היו: בחירה באורח חיים כרווק, אי הצלחה או כישלון במציאת האדם המתאים וכן פגם אישי או גורל (Lowis & Moon, 1997; Frazier et al. 1996; Austrom & Hanel, 1985). בדומה למחקרים אחרים בתחום הרווקות גם מחקרים אלה עסקו בעיקר בנשים, ובאוכלוסייה של רווקים מבוגרים המתבוננים על חייהם באופן רפלקטיבי.

לעומת מחקרים שעסקו בתפיסה החברתית כלפי הרווקות ובסיבות לרווקות מעטים המחקרים אשר עסקו בחוויית הרווקות. המחקרים שעסקו בחוויה זו בדקו בעיקר את נקודת מבטן של נשים מבוגרות אשר מעולם לא התחתנו. מחקרים אלה בוצעו בחברה החילונית והחוויה העולה מהם מצביעה על אמביוולנטיות לרווקות. מחד תוארו היתרונות שברווקות (כגון: חופש,

עצמאות) ומאידך במרבית המחקרים הרווקות מתוארת דווקא דרך פרספקטיבת החסר. ממצאי מחקרים חושפים תחושות שליליות שכללו: חוויה של חוסר ביטחון וחוסר ודאות בחייהן של הרווקות (Sharp and Ganong, 2007), חווית הרווקות כסטטוס שלילי המקושר למגרעת באישיות (Reynolds and Taylor, 2005), ותחושה של אובדן ואבל (Lewis and Moon, 1997). במחקר היחיד שבוצע בקרב גברים רווקים בשנות ה-40 לחייהם המרואיינים תיארו את המעבר מרווקות מבחירה לרווקות יציבה שלא מבחירה. הם תיארו כיצד בשלב כלשהו במהלך תקופת הרווקות התפתחה אצלם הכרה שהם יישארו רווקים. הכרה זו הוגדרה כמעבר לרווקות קבועה שלא מבחירה והיא השוותה לתקופת החיפושים בה הרווקים חשו כי בחרו ברווקותם (Davies, 2003).

בקרב אוכלוסייה דתית ומסורתית כמעט שלא נעשו מחקרים מלבד אחד אשר בדק את אוכלוסיית הרווקים בחברה הנוצרית-מורמונית. ממצאי המחקר חשפו שהרווקים תפסו את הנישואין כשאיפה וכמטרה מרכזית בחייהם בעוד את הרווקות הם תארו כמצב של חסר המלווה ברצון לחוש שלמות אשר תבוא בעקבות הנישואין (Darrington, Piercy, & Niehuis, 2005). תיאור דומה נמצא במחקר שנעשה בקרב נשים בחברה הסינית אשר תיארו תחושת בדידות והתרחקות מחבריהם הנשואים, לצד רצון להינשא על אף גילן המבוגר (Wang & Abbott, 2013).

לחברה הדתית לאומית מאפיינים הדומים לחברות דתיות אלה ועם זאת מאפיינים ייחודיים לה. בשורות הבאות נסקור מאפיינים אלה ואת השפעתם על מצבם של הרווקים.

2.2 רווקות בחברה הדתית- לאומית בישראל

החברה הדתית לאומית מנסה לחבר בין דת וציונות, מסורת ומודרנה. המשתייכים לחברה זו משלבים חיים מודרניים יחד עם מחויבות עמוקה להלכה במובנה האורתודוכסי (כהן, 2005, גייגר, 2001). שכטר (Schachter, 2004) מתאר זאת כשתי תפיסות המשוקעות באדם הדתי לאומי, תפיסות מודרניות לצד תפיסות מסורתיות כששתיהן מופנמות על ידו כמקורות הזדהות. בין שתי זהויות אלו, מתקיים מתח מתמיד וניסיון ליצור זהות אינטגרטיבית. בסוגית הרווקות המתח בין המסורת לבין המודרנה בא לידי ביטוי בקונפליקט בין תפיסה מסורתית המקדשת את

ערכי הנישואין והמשפחה ובין ערכי המודרנה המקדשים אינדבדואליזם, מימוש עצמי וכניסה למסגרת הנישואין ב"זמן הנכון" (אנגלברג, 2010).

אנגלברג שחקר את תופעת הרווקות בחברה הדתית לאומית (Engelberg, 2011) תיאר שני גורמים לתופעת הרווקות המושפעים ממתח זה. הראשון הוא השפעת התרבות החילונית המודרנית וחדירת נורמות של זוגיות מהעולם החילוני המתבטאת ברצון להיכרות משמעותית לפני ההחלטה להתחתן. רצון זה נובע לטענתו, מעליית קרנה של "האהבה הרומנטית", הכוללת אינטימיות רגשית גבוהה אשר נתפסת כיום גם בציבור הדתי כתנאי הכרחי לנישואים מוצלחים. הגורם השני, הוא העלייה באינדיבידואליזם וברצון למימוש עצמי באמצעות בניית קריירה ובעקבות כך רצון להתבסס כלכלית ומקצועית טרם הנישואין.

גורמים אלה תרמו ליצירת קבוצה גדולה של רווקים ורווקות אשר דוחים את גיל הנישואין בניגוד למקובל בציבור הדתי. קבוצה זו, כאמור, מעוררת דאגה רבה בציבור הדתי לאומי והם נתפסים כמי שמייצגים תופעה המכונה "הרווקות המאוחרת" (גריינר-מייקין, 2005). תופעה זו נתפסת בקרב רבים בציבור הדתי לאומי כ"בעיה" שיש צורך למצוא את הכלים להתמודד איתה (בוקק-כהן וזלצברג-בלאק, 2009, ברטוב, 2004), כיוון שמרבית הציבור הדתי לאומי רואה באדם לא נשוי אדם לא שלם ולא מאושר. על פי תפיסתם, מטרת האדם היהודי היא "להקים בית נאמן בישראל", באמצעותו הוא ישיג אושר ושלמות (לבנון, 2006, מושון, 2006). לעומת זאת, חוקרים טוענים שהגדרת תופעת הרווקות המאוחרת כ"בעיה" משמשת דרך לשמר את ערכי המשפחה המסורתיים. לדעתם, הרבנים והמחנכים תופסים את הרווקות כמצב חברתי שיכול להוביל להתדרדרות מינית וכהפרעה לסדר החברתי הקיים (אלמוג וזלצברג, 2008, ברטוב, 2004).

עמדה הרואה את הרווקות כ"בעיה" גורמת לחברה הדתית לדחוק את הרווקים והרווקות לשוליים החברתיים. שאלה שהופנתה לרב יובל שרלו מהזרם הליברלי בציבור הדתי לאומי מדגימה מצב זה: "שאלה זו נכתבת מתוך אכזבה וצער עמוק. אני רווקה בת 27. בד"כ בשבתות אני מתארחת או אצל בני משפחתי או אצל חברותי. לאחרונה, השתתפה חברתי הטובה (מזה 10 שנים) בהרצאה של רבנית מהזרם הדתי לאומי, ובו קבעה הרבנית בצורה חד משמעית כי זוהי טעות מרה לארח בבית בחורות רווקות כיוון שהן עלולות להוות מכשול לבעל. ומאז חברתי נמנעת מלהזמין אותי אליה לשבת" (שרלו, 2007). הרב שרלו השתתף בצערה של הבחורה וטען שדווקא בית חברתה הנשואה צריך להיות פתוח ומזמין עבור חברותיה הרווקות.

דחיקת הרווקים והרווקות לשולי החברה הובילה ליצירת חיים חברתיים אלטרנטיביים שיספקו מענה חברתי משמעותי לרווקים. מציאות זו יצרה סביבת מגורים המכונה "ביצה" בה מתגוררים מספר גדול של רווקים. ב"ביצה" מתקיימות ארוחות שבת משותפות וכן מתקיימים מניינים בבתי כנסת המאפשרים לרווקים להרגיש רצויים. מסגרת חיים זו מהווה קהילה לרווקים וכן מקום בו ניתן להכיר בני או בנות זוג פוטנציאליים (שטול, 2000, אנגלברג, 2010).

עליה בשיעור הרווקים הביאה חוקרים במקומות שונים בעולם לבחון את השפעת דחיית גיל הנישואין על האינטימיות המינית בקרב קבוצות דתיות.

2.3 יחסי מין לפני נישואין בחברות דתיות ומסורתיות בעולם

אחד האתגרים המרכזיים איתם מתמודדות הקהילות הדתיות והמסורתיות בארץ ובעולם הוא קיום יחסי מין לפני נישואין. על פי הדת הנוצרית קיום יחסי מין לפני נישואין נאסר הן על פי העמדה הקתולית והן על פי העמדה הפרוטסטנטית (Masters and Jonson, 1997; Regnerus, 2007). מאמר הסוקר מגוון מחקרים אשר נעשו בשנים האחרונות בסוגיה זו הראה כי רבים נשמעים לאיסור זה כפי שמראה הממצא המעיד על קשר שלילי בין דתיות לבין קיום יחסי מין לפני נישואין בכלל ובאופן מובהק אצל נשים (Rostosky, 2004). החוקרים מסבירים כי הדת מספקת תמיכה חברתית וסביבה המאפשרת לחיות חיים דתיים אך בה בעת היא מהווה גורם מבקר ומחנך להתנזרות מינית (Farmer, Trapnell, & Meston, 2009; Rostosky, 2004).

הספרות המחקרית העוסקת בקשר שבין דתיות לקיום יחסי מין לפני נישואין נפרסת על פני למעלה משלושה עשורים. בחינת ספרות זו מלמדת על שינוי והתפתחות במגמה המחקרית. בשנות השמונים ובתחילת שנות התשעים מחקרים בחנו את הקשר בין ממד אחד המגדיר דתיות לבין מגע מיני. לדוגמא, מחקרים בחנו את הקשר בין הליכה לכנסייה (Jensen, Newell, & Holman, 1990) או בין השתייכות לקבוצות דתיות כגון: קתולים, פרוטסטנטים ומורמונים (Beck, Cole, & Hammond, 1991) לבין קיום יחסי מין מלאים לפני נישואין. מסוף שנות התשעים והלאה מנסים מחקרים לחדד את הקשר בין דתיות לבין מיניות וליצור הגדרות מעמיקות יותר של דתיות הכוללות מספר מימדים (Barkan, 2006; Cochran, Chamlin, & Beeghley, & Fenwick, 2004; Farmer et al., 2009). מחקרים אחדים הגדירו את הדתיות תוך חלוקה של דתיות פנימית מול חיצונית, כלומר האם הדת היא חלק מרכזי בחיי האדם (דתיות

פנימית) או שהיא נתפסת כשיוך חברתי (דתיות חיצונית) (Ahrold, Farmer, Trapnell, & Meston, 2011; Rowatt & Schmitt, 2003; Zaleski & Schiaffino, 2000). במחקרים אלה נמצא כי דתיים בעלי זהות דתית פנימית קיימו פחות יחסי מין לפני נישואין והתנסו מינית עם מספר קטן יותר של בני זוג מאשר דתיים המוגדרים כבעלי זהות דתית חיצונית. מחקרים נוספים מצאו קשר שלילי בין חשיבות הדת לאדם כלומר כמה הוא מזדהה ומאמין בערכי הכנסייה, משתתף בטקסי הכנסייה ומחזיק בערכים דתיים כלפי מיניות לבין מגע מיני לפני נישואין (Haglund & Fehring, 2010). מחקרים שהגדירו דתיות על פי ממדים הכוללים: שיוך דתי, התנהגות דתית, הזדהות עם עמדות הדת, וחשיבות הדת בעיני האדם, מצאו שרק השתתפות בטקסים דתיים ותפיסת הדת כגורם משפיע נמצאו בקשר שלילי עם התנהגות מינית (Burdette & Hill, 2009; Lefkowitz & Gillen, 2004). ברקן (Barkan, 2006) מדגיש כי מחקרים אלה נעשו ברובם בקרב אוכלוסיית מתבגרים.

מחקרם של קוקראן ועמיתיו (Cochran et al., 2004) בדק את הקשר בין דתיות הבאה לידי ביטוי במחויבות ובפעילות דתית לבין קיום יחסי מין לפני נישואין בקרב אוכלוסייה של רווקים בוגרים. במחקרם נמצא שהסנקציות שמפעילות הקבוצות הדתיות על מאמיניהם משפיעות במידה רבה על בחירתו של הרווק האם לקיים יחסי מין שלא במסגרת נישואין. החוקרים ציינו כי השפעה זו קיימת בעיקר בקרב חברי הכנסייה הקתולית והפרוטסטנטית-שמרנית. מחקרו של ברקן (Barkan, 2006) שהתבצע אף הוא על אוכלוסייה בוגרת של רווקים, מראה שככל שאדם דתי יותר יש לו פחות פרטנרים מיניים. לטענתו, קשר זה הוא תוצאה של העמדה הדתית הרואה בקיום מגע מיני לפני נישואין מעשה שאינו מוסרי.

מחקר שבוצע באוניברסיטה בעלת אוריינטציה דתית בארצות הברית מצא כי סטודנטים רווקים באוניברסיטה זו קיימו פחות יחסי מין מסטודנטים רווקים באוניברסיטה רגילה. החינוך הדתי וכן הנורמות הנהוגות באוניברסיטה השפיעו, לדעת החוקרים, על ההתנהגות המינית של הסטודנטים וזאת למרות התרבות הליברלית הנהוגה בארצות הברית. עוד נמצא כי הסטודנטים שקיימו יחסי מין הרגישו בנוח לעשות זאת רק עם פרטנרים שהם חשבו כי יחסייהם יובילו לחתונה. נראה כי הסטודנטים שהתירו לעצמם לקיים יחסי מין מלאים או חלקיים עשו זאת בגבולות מסוימים בהם ימצאו איזון בין דתיותם לבין רצונם למגע מיני (Helm, McBride, & Knox, 2009).

בדומה לחברה הנוצרית גם על פי חוקי האיסלאם קיים איסור לקיים יחסי מין שלא במסגרת הנישואין (Mahdavi, 2007). לעומת זאת, בנישואין יחסי מין מקבלים משמעות מקודשת ונחשבים כ"מתנה שמיימית" (Obermeyer, 2000; Crooks & Baur, 2010). זאת ועוד, החברה האיסלאמית מאופיינת בשמרנות כלפי מיניות ועל כן היא כמעט ואינה מדוברת במסגרת בתי הספר והמשפחה (Ahsan, 2007; Fernea, 2003). חוקרים מציינים כי מאפיינים אלה מקשים על קיום מחקר מקיף בתחום (Al-Shdayfat & Green, 2012).

במחקרים שנעשו בקרב צעירים מרוקאים נראה כי המוסלמים הצעירים חווים קשיים בקיום מצוות האסלאם בתחום המיני. רבים מהצעירים רואים את הדרישה להישאר בתולים כלא הגיונית וחלקם אף מקיימים יחסי מין לפני הנישואין בייחוד לאור העובדה כי ישנה ציפייה סמויה מהגבר להיות בעל ניסיון מיני לפני הנישואין (Dialmy, 1998; Hendrickx, Lodewijckx, Van, 2002). עבור נשים ההתמודדות מורכבת יותר שכן, מחד קיים רצון לחוות קשר ואינטימיות ומצד שני הן חייבות לשמור על עצמן בתולות ובעלות "מוניטין" של נערה צנועה הראויה לחתונה (Obermeyer, 2000).

באיראן מתקיים משטר שמרני נוקשה ועל כן ממצאי מחקרים חושפים פערים ניכרים. מחקרים שנעשו בחסות אוניברסיטאות השייכות לרפובליקה האיראנית הראו כי בקרב תלמידי אוניברסיטה נמצא כי רק 16% מהגברים ו-0.6% מהנשים קיימו יחסי מין לפני נישואין (Simbar, 2005). לעומת זאת, מחקר איכותני שנעשה על ידי חוקרת איראנית מאוניברסיטה בארצות הברית חשף תמונה שונה. המחקר ניסה להראות את המתח אותו חשים צעירים איראנים בין הדרישה לנהוג על פי המסורת והחוקים הדתיים הנהוגים במדינה לבין הערכים המודרניים. החוקרת תיארה כי רבים מהצעירים במדינה מארגנים מסיבות מעורבות ואף מקיימים יחסי מין עם מספר פרטרים. לטענתה, הצעירים מורדים בשלטון השמרני דרך גופם על ידי שבירת הנורמות הנהוגות כלפי מיניות (Mahdavi, 2007).

על אף שהמשטר בתורכיה סובלני יותר, היחס בתורכיה כלפי מיניות אף הוא מסורתי ושמרני (Eşsizoglu, Yasan, Yildirim, Gurgun, & Ozkan, 2011) שכן, למעלה מ-90% מתושבי תורכיה הם מוסלמים. עם זאת, מחקרים מראים כי האווירה החילונית משפיעה על האזרחים בכלל ועל הצעירים בפרט (Boratav & Çavdar, 2012). במחקרים נמצא כי בקרב

תלמידי אוניברסיטאות מרבית הגברים קיימו יחסי מין לפני נישואין (61%) לעומתם, רק כ-26% מהנשים קיימו יחסי מין לפני הנישואין (Aras, Orcin, Ozan, & Semin, 2007; Boratav & Çavdar, 2012). במחקרים אחרים נמצא אחוז נמוך יותר אך עדיין גבוה ביחס למדינות מוסלמיות אחרות (Eşsizoglu et al., 2011; Yazici, Dolgun, Zengin, & Bayram, 2012). הסיבות המרכזיות שהעלו המרואיינים להימנעות מקיום יחסי מין היו: נורמות חברתיות, רצון לקיים את חוקי הדת ולכבד את עמדות המשפחה (Aras et al., 2007; Askun & Ataca, 2007; Yazici et al., 2012) כשבקרב נשים נוסף מניע מרכזי שהתבטא ברצון לשמור על הבתולין הנתפסים כמייצגים את כבוד המשפחה, הקהילה ואף המדינה התורכית (Askun & Ataca, 2007; Parla, 2001).

באופן דומה לחברות דתיות גם בחברות מסורתיות קיים יחס שמרני כלפי מיניות בכלל וכלפי מיניות לפני נישואין בפרט. בסין היחס השמרני למיניות נובע ממסורת קפדנית רבת שנים וממדיניות שהנהיגה המפלגה הקומוניסטית (Cheng, Lou, Gao, Emerson, & Zabin, 2012; Higgins, Zheng, Liu, & Sun, 2002, Jeffreys, 2006). כיום, בעקבות חדירת ערכי המערב התנגדות ממשלת סין כלפי מיניות פחתה והיא מאפשרת יותר פתיחות מינית המתבטאת בין השאר בעליה בקיום יחסי מין לפני נישואין (Xiao, Mehrotra, & Zimmerman, 2011). לעומת ממצאי מחקר שנעשה בשנת 1989 שהראה כי בקרב תלמידי קולג' 13% מהגברים ו-6% מהנשים קיימו יחסי מין לפני נישואין, ממצאי מחקר שנערך בשנת 2010 הראה כי 26% מתלמידי קולג' קיימו יחסי מין לפני נישואין (Xiao et al., 2011). גם בקרב האוכלוסיה הבוגרת בגילאי 30-34 נמצא כי 35% מהגברים ו-16% מהנשים קיימו יחסי מין לפני נישואין (Pan, 2006).

לאחר שסקרתי את ההתייחסות ליחסי מין לפני נישואין בחברות דתיות ומסורתיות בעולם אפנה להתייחס למיניות לפני נישואין בקרב רווקים דתיים בישראל.

2.4 מיניות לפני נישואין אצל רווקים דתיים

ההלכה היהודית אוסרת מגע מיני בין נשים לגברים שאינם נשואים. "שמירת נגיעה" הוא מושג שנוצר בשנים האחרונות בציבור הדתי לאומי והוא מתייחס לאנשים אשר מקפידים שלא לקיים שום מגע פיזי בין גברים לנשים שלא במסגרת הנישואין. הרמב"ם לומד איסור זה מן

הפסוק "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערוותה" (ויקרא פרק י"ח, פסוק י"ט). כדבריו: "כל הבא על ערוה מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר לבלתי עשות מחקות התועבות וגו' ונאמר לא תקרבו לגלות ערוה, כלומר לא תקרבו לדברים המביאין לידי גילוי ערוה" (הלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א'). על פי הרמב"ם איסור נגיעה באישה הוא איסור מהתורה. חולק עליו הרמב"ן שטוען כי האיסור הוא רק מדרבנן כלומר סייג שעשו חכמים, כשהאיסור מן התורה הוא רק על קיום יחסי מין ממש. השולחן ערוך (רי' יוסף קארו) כותב: "הבא על אחת מן העריות דרך איברים, או שחבק ונשק ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה וחשוד על העריות" (שו"ע אבה"ע סי' כ', סעיף א). כלומר להלכה נפסק כי אסור לקיים מגע בין גבר לאישה שלא במסגרת נישואין.

סוגיה זו זכתה בשנים האחרונות להתייחסויות מכיוונים שונים. במאמר שפירסם יוסי גרייבר בעלון "דעות" בשנת 2005 שנקרא "בינו לבינה- בין הלכה למעשה" תוארה תופעה נפוצה בה רווקים מחליטים שלא לקיים את דרישות ההלכה בענייני צניעות. המאמר עורר סערה רבה בציבור הדתי לאומי מאחר שנטען בו כי חלק מהרווקים אינם שומרים נגיעה וחלקם אף מקיימים יחסי מין מלאים. כמה חודשים לאחר פרסום המאמר התקיים כנס שדן בנושא וסוקר בעיתון "הארץ". בתגובה לכנס טען אחד מחשובי הרבנים בציונות הדתית, הרב שמואל אליהו, כי "אנשים שעושים את זה, משעבדים את העתיד למען ההווה. זה לא המיטב של הציונות הדתית, אלא השוליים שבשוליים".

אחד הניסיונות להתמודד עם המתח שבין ההלכה והמציאות של רווקים דתיים מבוגרים בוצע על ידי פרופ' צבי זוהר. בשנת 2006 פרסם זוהר מאמר בשם "זוגיות על פי ההלכה ללא חופה וקידושין" ובו טען כי ישנו היתר הלכתי לקיים יחסי מין לפני נישואין במסגרת ההלכה. לטענתו ברגע שאישה טובלת ולא קיים איסור נידה ניתן להתיר קיום יחסי מין במסגרת זוגיות קבועה גם ללא נישואין. מאמרו של זוהר עורר התנגדות רחבה מצד רבנים ומחנכים, שטענו כי חידושו ההלכתי יערער את שלמות המשפחה (הנקין, 2006), יפגע בערכי הצניעות ויגרור מתירנות מינית אשר תפגע בעיקר בנשים (טיקוצינסקי ושפרכר- פרנקל, 2006). דיונים אלה מציגים את הקושי והמחלוקות הקיימות בציבור הדתי-לאומי באשר לסוגיה זו, אך הם מלמדים מעט על חוויותיהם של רווקים דתיים-לאומים.

עד כה נעשו מחקרים בודדים שנגעו בסוגיית האיסור על מגע מיני אצל רווקים. מחקרים אלה בחנו סוגיה זו כחלק מקונטקסט רחב יותר. שלו (2010) חקרה את תקופת טרום הנישואין,

המעבר לנישואין ותקופת הנישואין הראשונה בהתבסס על ראיונות עומק עם 18 זוגות צעירים דתיים לאומיים בשנת נישואיהם הראשונה. כל אחד מבני הזוג רואיין בנפרד. בין נושאים רבים אחרים המרואיינים תארו את הקשיים וההתמודדות בכל הקשור למגע לפני הנישואין. ממצאיה עולה כי נושא זה מעורר תחושות קשות בעיקר עבור נשים כשהן תיארו בלבול, אשמה ובדידות מול תחום זה. הגברים לעומת זאת עסקו בעיקר בקושי מול בנות הזוג וכיצד לקבל או להתמודד עם השונות באופן בו הן תופסות מיניות.

אנגלברג (2010) כחלק מעבודה רחבה בנושא הרווקות בחברה הדתית לאומית ראיין 50 רווקים גברים ונשים בנושאים שונים הנוגעים לרווקותם. אחד הנושאים התמקד באופן בו משפיעה הרווקות על דתיותם. ממצאיו עולה כי הרווקים מתארים היחלשות בקיום מצוות הדת במהלך שנות הרווקות בעיקר בתחום המיני. הוא תיאר שלושה טיפוסי התמודדות במתח מול הדת: אחד אלה השומרים על כל כללי ההלכה, השני אלה אשר מחליטים באופן זמני שלא לקיים הלכות מסוימות והאחרון הוא אלה אשר נעים בין דתיות וחילוניות כלומר, אינם מגדירים את עצמם דתיים באופן נוקשה. חשוב לציין כי בשונה ממחקר זה תיאורו של אנגלברג מתייחס להתמודדות מול דתיות בכלל וכן מתאר זוויות ראייה הן של גברים והן של נשים.

מחקרה של נהרי (2007) שחקרה את זהותן הדתית של רווקות דתיות הוא המחקר היחיד שנגע ישירות בסוגיה. היא ראינה תשע רווקות דתיות בגילאי 25-34 ושאלה אותן בין השאר על סוגיית "שמירת נגיעה". ממצאיה נראה כי שמירת נגיעה הוא נושא מרכזי בהתמודדות הרווקות עם ההלכה. רבות מהן מביעות כעס ותסכול מהאיסור ומתארות רגשות אשם לאחר שהגיעו למצב אינטימי. כמעט כל המרואיינות שמות לעצמן את הגבול בצורה עצמאית תוך דיאלוג עם ההלכה.

לסיכום, מסקירת הספרות עולה כי סוגיית קיום יחסי מין לפני נישואין בחברות מסורתיות ודתיות, בהן יחסי מין בשלב זה אסור, נחקרה ברחבי העולם בעיקר במתודה כמותנית. בישראל הנושא נחקר בגישה איכותנית, אם כי המחקרים שבחנו היבט זה עסקו בנשים או בגברים ונשים ללא הבחנה ביניהם. במילים אחרות, סוגיית ההתמודדותם של גברים רווקים מבוגרים עם האיסורים המיניים הקיימים בחברה הדתית לאומית בישראל טרם נבחנה. מטרת מחקר זה היא לתת ביטוי לקולם של הרווקים סביב חוויותיהם בתחום המיני ולבחון את התמודדותם עם הגבלות החברה הדתית בתחום זו. המחקר יתמקד באוכלוסיית הרווקים המבוגרים כיוון שעם עליית הגיל גוברים הקשיים, המתח והקונפליקטים בנושא המיני.

פרק 3: שיטה

שיטת המחקר שנבחרה למחקר זה היא שיטת המחקר האיכותנית במטרה ללמוד על חוויותיהם של רווקים מבוגרים בתחום המיני. ניתוח הראיונות נעשה על פי הגישה הפנומנולוגית אשר עוסקת בהבנת ההשקפה והתפיסה הייחודית של אדם על חייו (Giorgi, 1997). גישה זו מאפשרת את חקירת תחושתם ותפיסתם של הרווקים בכלל ואל מול האיסור הדתי בתחום המיני בפרט. חויה זו טרם נחקרה בישראל באופן ייחודי כנעשה במחקר זה.

3.1 אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר כללה 18 גברים, מתוכם 13 רווקים ו-5 נשואים. בחירת המרואינים נעשתה לפי עקרונות גישת הדגימה המכוונות (purposeful sampling) לפיה נבחרו רווקים העונים לקריטריונים הבאים: 1. גילם מעל גיל 28. 2. המגדירים את עצמם כדתיים לאומיים. 3. גדלו בחברה הדתית לאומית כלומר, נולדו למשפחה דתית לאומית והתחנכו במוסדות המזוהים עם חברה זו (בשונה מחוזרים בתשובה, למשל). הקריטריונים לבחירת הנשואים בדומה לבחירת הרווקים הייתה: 1. התחתנו לאחר גיל 28. 2. מגדירים את עצמם כדתיים לאומיים. 3. גדלו בחברה הדתית לאומית.

גיל 28 נבחר כגיל מינימום להשתתפות במחקר משני טעמים. האחד משום שעל פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הגיל הממוצע לנישואין בישראל בקרב יהודים הוא 28. על כן, מרבית האזרחים בישראל בגיל זה נשואים דבר המחזק את הפער בין הנשואים ושאינם נשואים ובהתאמה את תחושת הרווקות. בנוסף, ממחקרים עולה כי גיל 28 הוא גיל מעבר לחיי אדם בוגר (Sharp and Ganong, 2007, Levinson, 1996). לפי לויןסון (Levinson, 1996) בשיאו של גיל זה עומדת המשימה להינשא על כן שהייה בסטטוס זה מגבירה את תחושת הרווקות.

שני הקריטריונים האחרים (הגדרה עצמית כדתי לאומי וגדילה בציבור הדתי לאומי) נבחרו כדי למקד את אוכלוסיית המחקר בציבור הדתי לאומי. הקריטריון לפיו המרואינים גדלו בציבור הדתי לאומי נובע מכך שנוף הילדות ומקום הגידול משפיעים על החוויה הדתית לא פחות מאשר ההשתייכות וההזדהות עם הציבור הדתי לאומי.

בתהליך בחירת המרואינים נעשה ניסיון לראיין גברים רווקים ונשואים שגדלו במקומות שונים ברחבי הארץ וכן בעלי מקצועות שונים על מנת לתת תמונה רחבה ככל האפשר. עם זאת,

מרבית המרואיינים שפנו להשתתף במחקר מתגוררים באיזור ירושלים וכולם הם בעלי תואר ראשון לפחות.

אוכלוסיית המחקר כללה 18 מרואיינים, מתוכם 13 רווקים בגילאים 28 עד 38, ו-5 נשואים בגילאים 29 עד 35 אשר נישאו לאחר גיל 28 (ר' נספח מס' 1). עשרה רווקים מקרב המרואיינים מתגוררים באיזור ירושלים ושלושה מחוץ לירושלים (תל אביב, נתניה וגבעת שמואל). כל המרואיינים הנשואים גרים באיזור ירושלים. כל המרואיינים הרווקים בעלי תואר ראשון לפחות כששניים מהם בעלי תואר שני ושניים מהם בעלי תואר שלישי. בקבוצת הנשואים שלושה בעלי תואר ראשון אחד בעל תואר שני ואחד לומד לתואר שלישי.

תהליך הראיונות נחלק לשני שלבים. בשלב הראשון רואיינו רווקים מעל גיל 28, כשלאחר 13 ראיונות עלתה תחושת רוויה וחזרה. על כן הוחלט לראיין גם 5 גברים נשואים אשר התחתנו לאחר גיל 28 כדי לספק זווית נוספת לחווית תקופת הרווקות למול האיסור הדתי. ההנחה הייתה שראיונות אלה יוכלו לבחון באיזה אופן מרחק הזמן מעצב גם הוא את החוויה.

3.2 כלי המחקר

כיוון שמטרת המחקר הייתה להבין לעומק את חוויותיהם ונקודת מבטם של הרווקים בתקופת הרווקות בכלל ובנושא המיני בתקופה זו בפרט, איסוף הנתונים נעשה באמצעות ראיונות עומק מובנים למחצה, כדי לאפשר לרווקים לספר על מחשבותיהם ותחושותיהם בדרכם (שקדי, 2010, Patton, 2002). הראיונות התאפיינו במבנה המתמקד בנושא המחקר מחד ומאפשר גמישות, דינאמיות ומעבר בין נושאים בהתאם לזרימת השיחה וזרם מחשבותיו של המרואיין מאידך.

הראיונות נערכו בעזרת מדריך ראיון חצי מובנה אשר נבנה על בסיס הספרות המחקרית בתחום (ר' נספח מס' 2). התחומים שנכללו במדריך הם: 1. חוויות בתקופת הרווקות 2. תקופת הלימודים ובחינת השינויים מאז תקופה זו 3. מיניות בתקופת הרווקות 4. חינוך למיניות בתיכון או בישיבה והשלכותיה לתקופת הרווקות.

3.3 הליך המחקר

לאחר קבלת אישור מוועדת האתיקה של אוניברסיטת בר אילן נעשתה פנייה לרווקים המעוניינים להתראיין למחקר. הפנייה נעשתה באמצעות מודעות ברחבי האוניברסיטה וכן בעזרת

הרשתות החברתיות ופורומים העוסקים בנושאים הקשורים לרווקות. הפנייה כללה תיאור קצר וכוללני של נושא המחקר – ראיון בנושא חוויות בתקופת הרווקות. לפונים הוסבר טלפונית ביתר פירוט כי המחקר יכלול שאלות על חייהם כרווקים, תקופת הלימודים בתיכון ובישיבה וכן שאלות בנושא מיניות. סך הכל היו 30 פניות, מתוכן רואיינו 18 אנשים, שאר המועמדים לא רואיינו ממספר סיבות: שישה סירבו להתראיין לאחר שהבינו כי חלק מהשאלות יעסקו במיניות ואחד משום שחשש מאי שמירת סודיות. חמישה לא התאימו לקריטריונים שנקבעו, ארבעה היו חוזרים בתשובה ואחד צעיר מהגיל שנקבע כגיל מינימום להשתתפות במחקר.

מקום הראיונות נקבע לפי בחירת המרואיינים וכולם התקיימו בביתם מלבד ראיון אחד שהתקיים בביתו של החוקר לפי בקשת המרואיין. החוקר העלה לשאלה בפני המרואיין את בחירתו זו אלא שלאחר בירור קצר היה ברור שהמרואיין מעדיף מקום זה על פני כל מקום אחר. משך הראיונות נע בין 45 דקות לשעתיים וחצי בהתאם לרצונו של המרואיין. בתחילת כל ראיון ניתן למרואיינים הסבר נוסף אודות המחקר ומטרותיו. כמו כן, הובטחה סודיות וניתנה האפשרות להפסיק את הראיון בכל שלב. המרואיינים חתמו בפני המראיין על טופס הסכמה מדעת שבו הם מביעים את הסכמתם להשתתף במחקר.

3.4 ניתוח הנתונים

כל הראיונות הוקלטו ושוכתבו מילה במילה. במהלך הראיונות ואחריהם נרשמו הערות, התרשמויות ותחושות שהתעוררו אצל המראיין. בהתבסס על הגישה הפנמנולוגית נעשה ניתוח תמתי שהתבצע תוך כדי איסוף הנתונים ולאחריו. לאחר עריכת ארבעה ראיונות נעשה ניתוח ראשוני אשר בעקבותיו הוחלט לפתוח את הראיונות בהתמקדות בחוויות הרווקות ולהעלות שני נושאים נוספים: האחד, תחושה של הרווקים כי החברה מבטלת את סיפורם האישיומתייחסת אליהם כקבוצה והשני, נתינת מקום לתחושות המתעוררות ביחס למיניות, נושאים אלו עלו בראיונות הראשונים אך לא נכללו במדריך הראיון המקורי. ניתוח הראיונות כלל שלושה שלבים עיקריים: בשלב הראשון נקראו הראיונות בקפידה, כל אחד בנפרד כדי להגיע להבנה הוליסטית של חווית המרואיין. קריאת הראיון נעשתה תוך כדי כתיבת הערות על מנת לזהות קטגוריות ראשוניות שעלו מן הנתונים וחזרו בשאר הראיונות. בשלב הבא נעשתה חלוקה של חומר הראיונות ליחידות משמעות תוך זיהוי תמות ותת תמות שנגעו לתוכן ולקונטקסט. בשלב האחרון אורגנו התמות העיקריות שעלו מתוך הנתונים לכדי תמונה קוהרנטית ואינטגרטיבית (שקדי,

(Giorgi, 1997, 2010). כדי לשמור על סודיות המרואיינים בפרק הממצאים שונו שמותיהם וכן והושמטו פרטים שהיה מהם כדי לחשוף את זהותם.

פרק 4: פרק ממצאים

מיניות בתקופת הריונות היא אחד האתגרים המרכזיים איתם מתמודדים רווקים דתיים. המתח נוצר כתוצאה מדרישות ההלכה שלא לקיים מגע לפני הנישואין למול רצון הרווקים לקשר אינטימי הכולל מגע. קונפליקט זה אינו מתרחש בחלל ריק וברקע התחושות, המחשבות והרגשות של הרווקים החיים בחברה המקדשת את הנישואין. לכן, בתחילה תואר חווית הריונות ממספר זוויות: האישית, המשפחתית והחברתית. בהמשך נתאר כיצד על רקע זה מועצם המתח איתו מתמודדים הרווקים בתחום המיני.

4.1 המרחב האישי: "בין לבין" - הרווקות כתקופה זמנית

הרווקות נתפסת על ידי הרווקים כתקופה זמנית אותה צריך לעבור. היא תוארה על ידי אחד המרואיינים כך: "[אני] רואה איזשהו יעד למשהו שצריך לסיים אותו, כאילו צריך לעבור אותו" (יעקב). כלומר תקופה שהיא חסרת משמעות בפני עצמה. רווק אחר תיאר זאת כמצב ביניים קיומי: "הרווקות זה תקופה ארוכה, שבאיזשהו מקום אתה מרגיש... זה עדיין הרגשה של כזה באמצע החיים האלה זאת אומרת זה בדרך ל... זה בדרך מ... ובדרך ל..." (בנימין).

תום תיאר את תקופת הרווקות כמצב של "בין לבין" וכדבריו: "[זו תקופה ש]בין ילדות והתבגרות... לבין הקמת משפחה וחיי נישואין" (תום). הוא ממשיך ומתאר את החוויה באופן ציורי במילים אלה:

"[רווקות זה כמו] לימבו... זה אזור שהנשמה נמצאת בו כאילו בין שמיים לארץ. אחרי שהאדם, הבן אדם נפטר הנשמה שלו עולה, היא לא עולה ישר למעלה היא נמצאת באיזה מקום שהנשמות מסתובבות שם ותקועות כאילו, הן כבר לא בארץ אבל הן גם לא עדיין למעלה. זה לימבו" (תום).

גם נחום מתאר את הרווקות כתקופה שאינה עומדת בפני עצמה אלא כתקופת ביניים ובמילותיו: "זה לא שלב קבוע... [מבחינה חברתית] יאללה צריך לעבור את זה" (נחום). כלומר, הרווקות אינה נחשבת כשלב אלא כזמן שהמשימה היא "לעבור את זה".

מתיאורים אלה עולה כי הרווקות נתפסת על ידי הרווקים כתקופת מעבר הנמצאת בין לבין, בין הילדות לבגרות ובדרך ליעד הבא ואינה עומדת בפני עצמה. תקופת לימבו בה הרווק שרוי במצב ביניים - בין שמים לארץ. הרווקים לא רק הגדירו את תקופת הרווקות אלא גם תארו את ההשלכות של מצב זה.

ההשלכה המרכזית של הרווקות אותה תיארו המרואיינים היא מצב של תקיעות: "יש אנשים, במיוחד דתיים, שהם נניח בגיל 24, 25, נתקעים על המקום, שהחיים עוצרים, ועד שהם לא סוגרים את העניין הזה של רווקות, ... אז כאילו משהו נראה להם לא, כאילו שום דבר לא יכול להתקדם בחיים" (ידידיה).

מרואיין נוסף תיאר חוסר צמיחה זאת כך:

"[יש] המון דברים שאני עוסק בהם שאני מרגיש שהם בוסריים קצת בגלל שאני לא נשוי. ז"א גם הטיפול, גם המוזיקה. אני מרגיש שכאילו היכולת להתחתן היא השחרור שלי מהמון דברים כאילו, [כשאהיה נשוי] אני אהיה משוחרר הרבה יותר בהרבה דברים שאני עושה" (אהרון).

מרואיין זה מתאר שכל מה שהוא עושה לא ממוצה עד תום כיוון שהוא אינו נמצא במעמד "ראוי" ומוכר מבחינה אישית וחברתית.

סיבה לתקיעות זו תוארה גם על ידי תום: "אתה אולי לא פנוי מספיק לעסוק בדברים אחרים אלא בדבר הזה [הרווקות]". העיסוק המתמיד ברווקות ובחיפוש אחר זוגיות אינו מפנה מקום להתפתחות האישית והוא שגורם לעצירה ולשהות במקום מבחינת הרווקים.

הסבר אחר למצב זה של תקיעות וחוסר התקדמות מציג מרואיין שאימץ הסבר ששמע מרב באשר למצבם של הרווקים:

"שמעתי מאיזה רב אחד שאמר... "הברכה שורה על כלי שלם". כל בן אדם לא נשוי הברכה לא שורה עליו, הוא לא נחשב לכלי שלם. אממ יש איזה משהו בברכה שבאה אני חושב עליך אחרי שאתה בזוגיות, נישואין. לכן אני חושב שזה משפיע על עוד דברים בחיים שלך" (תום).

מרואיין זה מתאר את העמדה החברתית הבאה לידי ביטוי בדבריו של הרב אשר תולה את חוסר ההתקדמות בברכה שאינה שורה על מי שאינם נמצאים בזוגיות מפני שאינם שלמים.

לסיכום, המרואיינים תיארו את הרווקות כתקופת מעבר הנמצאת בין לבין, בין הילדות לבגרות ובדרך ליעד הבא ואינה עומדת בפני עצמה. תקופה זו אינה נתפסת חברתית ואישית כשלב לגיטימי ועל כן היא מאופיינת לטענתם בהעדר התקדמות.

4.2 המרחב המשפחתי: עולמות נפרדים

היחס מצד וכלפי ההורים אותו תיארו המרואיינים מכיל מספר רבדים. חלק מהמרואיינים תיארו תחושה כי הם מאכזבים את הוריהם בכך שהם רווקים. " [אני מרגיש] שאני מאכזב את ההורים. אני גם בכור... ממש הרגשתי שאני מאכזב את ההורים שלי" (אבן). הם ציינו כי הם לא מרבים לשוחח עם הוריהם על המצב "אני לא רוצה לדבר על זה [הרווקות] עם המשפחה שלי, זה מוזר... כמו שאמרו בסיינפלד "You got to keep your worlds apart" (אתה חייב לשמור על העולמות שלך נפרדים)" (נחום).

חוסר הדיבור נבע מתחושה כי ההורים לא מבינים את המצב ובמילותיו של יקיר: "אבא שלי לא כל כך יודע איך לאכול את זה, להגיד את האמת הוא לא יודע מה לעשות עם הנושא הזה". חוסר ההבנה אותו תיארו המרואיינים קיים גם אצל שאר בני המשפחה "לאחיות שלי אין מושג. הן לא תבנה" (דוד). תחושה זו נובעת מתחושת פער תרבותי וזרות שלא ניתן לגשר עליהם "כאילו הם לא מבינים בכלל מה עובר עלייך, הם לא מבינים את הסיטואציה של מה קורה בעולם... יש מעט הורים שמסוגלים בכלל להבין מה שעובר על הילדים שלהם בדור הזה. זה תרבות אחרת לחלוטין" (יריב). כלומר הפער גורם לחוסר הבנה של מצבם של הרווקים אשר מוביל לנתק ולחוסר תקשורת.

4.3 המרחב החברתי: תפיסת הרווקות כתופעה שלילית

האופן בו תיארו המרואיינים את היחס מהציבור הדתי מורכב ממספר זוויות, שהתפיסה המשותפת להן היא שהרווקות היא דבר שלילי. חלק מן המרואיינים נקטו במילים קשות "יש כאלה שרואים בזה מגיפה חברתית שצריכה טיפול, יש אנשים שזה מאיים עליהם" (דוד). ובאופן נוסף "החברה הדתית רואה... את זה בתור נגע שצריך לגמד אותו... אפילו נוקטים לפעמים בעניין של למגר אותה, זאת אומרת כמה שיותר להקטין וכמה שיותר למגר אותה" (אבירם). במילים אחרות, הרווקות נתפסת כתופעה שלילית שאין לה קיום במסגרת הציבור הדתי.

חלק מהמרואיינים נקטו לשון עדינה יותר "בוא נגיד הרבה מאוד מקומות בציבור הדתי באמת לא מתייחסים לזה כל כך בעין טובה לכן יש לך את כל הביצות [שנוצרו כדי] שאנשים ירגישו טוב עם עצמם" (עמיר).

תפיסה נוספת שרואה את הרווקות כמצב לא נורמלי החורג מהסדר החברתי, עולה מדברי מרואיין אשר תיאר סיטואציה מתקופת הישיבה בה היה עד לתגובת החברה לעובדה שחברו התארס ודרכה הבין כיצד החברה תופסת את הרווק:

"הוא אמר לי שאפילו סוג המזל טוב וההתלהבות שהוא קיבל אחרי שהוא התארס, היה כל כך לא בפרפורציה כאילו לכל מיני הישגים חשובים אחרים שהוא עשה בחיים שהוא סיפר עליהם. הוא שמח שהם שמחו לו. אבל כאילו הייתה איזו הקלה... אתה נורמלי" (אבנר)

הבנה זו חזרה בכמה ראיונות: "ואיך שהחברה מסתכלת עלייך זה... זה שאתה כאילו... הלא נורמלי" (יריב).

הדבר נובע לדעת אחד מהמרואיינים מהשתהות בשלב הרווקות יתר על המידה.

"[ב]תקופה מסוימת החברה אומרת לך זמנך תם, אתה מוגדר כרגע כמישהו שנמצא פה יותר מדי זמן בתקופה הזאת... ומאותו רגע החברה המפרגנת הופכת כבר לחברה שהיא מרימה גבה. ואתה כבר לא בגדר הקונצנזוס... אחרי זה, זה הופך כבר לסוג של... אות קיץ" (תום).

מדבריו של תום עולה כי לאחר זמן החברה מחליטה כי המשך הרווקות אינו מקובל ובכך מוציאה את הרווקות המאוחרת מחוץ לגבולות המקובלים ואף מתייגת את הרווק בצורה שלילית.

היבט נוסף שעלה בראיונות הוא ראיית הרווק בצורה תבניתית כחלק מתופעה ולא כאדם-כאינדיבידואל. תפיסה זו עולה מדברי המרואיין הבא:

"וגם יש איזה עניין... כאילו כל הרווקים זה אותו דבר, כולם אותו דבר, למה אתה רווק? כולם רווקים מאותן סיבות, כולם מתנהגים באותה צורה פחות או יותר... התפיסה היא תפיסה שיש לך קבוצה של אנשים שיש להם תרבות מסוימת, תת תרבות מסוימת וכולם כזה אותו דבר" (דוד).

כלומר, הציבור הדתי אינו מנסה להבין את עולמו האישי של הרווק אלא מארגן לעצמו תפיסת עולם כוללת על הרווקים. תפיסה זו מאגדת את הרווקים כקבוצה אחת כשאינן הבנה או הכרה במצבו של היחיד. הרווק מוכנס לתבנית אשר תיתן פשר למצבו מבלי להתייחס ספציפית למי הוא.

"פתאום נפל לי האסימון שאנשים מסביבנו שמשדכים לנו, הם נמצאים ביותר תבניות מאשר אנחנו עצמנו, כי אנחנו יצאנו מזה אבל הם כאילו גם איך הם רואים אותך, הם לא ממש נכנסים לתוך זה והם כאילו גם חושבים שהם יודעים יותר טוב בשבילך מה שיותר טוב" (אבירם).

בהמשך המרואיין מתאר פגישה עם רב ואת האופן בה הרב ניסה להכניס אותו לתבנית מסויימת. הרב שאל אותו איזו בחורה הוא מחפש "ואז אמרתי לו אני מחפש בחורה בסגנון מושבניקית, קיבוצניקית, ואז הוא ישר אמר לי "אה! אתה דתי לייט [דתי שאינו מקפיד על כל כללי ההלכה- א.מ]" אז אמרתי לו כבוד הרב למה אתה חושב שאני דתי לייט?" (אבירם). המרואיין התנגד לחלוקה התבניתית אותה ניסה לכפות עליו הרב וניסה לתאר לו תפיסת עצמי מורכבת יותר.

חלוקה נוספת לתבניות ועשיית סדר בתוך תופעת הרווקות היא על ידי נתינת הסברים לתופעה ויצירת הבנה דמיונית מדוע הרווק לא התחתן:

"ככה הם מסבירים לעצמם את העובדה [שאתה רווק]...הם רואים טייטל שאתה מחזיק בו, השכלה, אישיות, מראה, ואז הם מנסים לסדר לעצמם בראש, רגע אז מה קורה פה, אז איך זה יכול להיות. אז הם מנסים לעשות לעצמם איזה סוג מסוים של הבנה של המצב על ידי התירוץ הזה שאתה בררן" (תום).

החיפוש אחר הסיבות לרווקות נתפסת, על ידי הרווקים, כניסיון מנותק מהמציאות האישית שלהם והיא נעשית כדי ליצור סדר בתוך תופעה חברתית אשר ציבור זה מתקשה למצוא לה פשר.

לסיכום, נראה כי רווקים חווים את תקופת הרווקות כתקופה שאינה עומדת בפני עצמה וכמצב בו הם נתונים בין שמים וארץ. משפחתם אינה מבינה את מצבם ועקב כך הם לא מדברים איתם על הרווקות. בנוסף, החברה רואה בהם תופעה שלילית, כמצב "לא נורמלי" ורואה אותם באופן תבניתי השולל מהם את אנושיותם.

4.4 התמודדות עם מיניות אצל רווקים בין פנים וחץ

על רקע משפחתי וחברתי זה מתמודדים הרווקים עם המתח בין הרצון לאינטימיות מינית לבין שמירת ההלכה. התמודדות זו נעה על שני צירים האחד, התמודדות פנימית- כל רווק בפני עצמו מול ההלכה וההחלטות אותם הוא מקבל בתחום זה. הציר השני, הוא התמודדות של

הרוק כלפי חוץ מול החברה, המשפחה והממסד הרבני הרואים חשיבות בשמירה על כללי ההלכה בכל הקשור לתחום המיני.

תחילה אתאר את התמודדות הרוקים אותה הם מנהלים בינם לבין עצמם, אסקור כיצד מתארים ותופסים הרוקים את המתח בין היצר לבין האיסור ולאחר מכן אתאר כיצד הם מתמודדים עם מתח זה.

4.4.1 התמודדות פנימית: בין ייסורים לאיסורים

הקונפליקט איתו מתמודדים הרוקים בכל הקשור למיניות נובע מהפער בין גבולות ההלכה אשר אינם מאפשרים בשום אופן מגע מיני אלא במסגרת נישואין לבין היצר המיני והרצון לאינטימיות מינית. מתח זה בא לידי ביטוי באופן שונה בין אלה אשר שומרים על גבולות ההלכה ובין אלה אשר בחרו שלא לקיים את קביעת ההלכה.

המתח איתו מתמודדים הרוקים המקיימים את ההלכה בא לידי ביטוי בדבריו של המרואיין הבא:

"אני חושב על נזיר. שהוא מסתובב בחנות גלידה ולא אוכל שום דבר...בוא נגיד אם נניח הייתי נשוי אז... היצר שלי בנושא הזה היה מקבל את הסיפוק שלו. בנושא הזה, גם הוא לא מקבל את ההספק שלו בכלל, הוא מתנזר... ברגע שזה גם נמשך ונמשך ונמשך אז זה בעיה מאוד מאוד רצינית ומאוד לא טבעית" (עמיר).

הקושי בעמידה מול היצר הוא כה גדול ומהותי עד כי המרואיין מדמה חיים אלה לנזיר שהוא במובנים רבים אדם שבחר שלא לחיות את החיים באופן מלא.

המרואיין מתאר את חייו בתחום זה כחיים לא טבעיים שיש בהם בעיה גדולה שאין לה פתרון. לשאלה כיצד הוא מצליח להתמודד עם היצר הוא מתאר כי הוא נאלץ: "להדחיק את הנושא בעיקר, זה בעיקר מה שאני עושה מדחיק את הנושא וממשיך הלאה" (עמיר). כלומר הדחף עולה וקיים מתח מתמיד אך בגלל שאין אפשרות במסגרת ההלכה לפרוק את המתח לא נותר לו אלא להדחיק אותו ולנסות להמשיך לחיות את החיים.

מרואיינים נוספים אשר שומרים על גבולות ההלכה דיברו בצמצום והתקשו לבטא את הקושי. לשאלה כיצד הם מתמודדים עם ההלכה אל מול היצרים לאורך זמן הם ענו: "היה ברור לי כל הזמן שיש גבול, שיש גבולות לדברים האלה, זה פשוט היה נראה כמו גבול סביר" (אריה).

לגבי התחושה שמעלה התמודדות זו הוא ענה: "לפעמים מפריע יותר לפעמים מפריע פחות, יש אנשים שזה מפריע להם הרבה יותר... [זה] לא ממש מפריע לי" (אריה). מדבריו של מרואיין זה נראה כי הוא מקבל את גבולות ההלכה ללא מרידה או נתינת מקום לתחושות של קושי. מסר דומה אומר מרואיין אחר: "זה ההלכה זה מה שיש. זה לא אומר שזה קל..." (יקיר).

לעומת מרואיינים אלה, מרבית המרואיינים, אינם שומרים בתחום זה על גבולות ההלכה. מרואיינים אלה מתמודדים עם מתח נפשי רב בשל בחירתם שלא לקיים את ההלכה, הם תיארו רגשות קשים של ייסורי מצפון, אשמה ופסילת עצמם מבחינה דתית. אחד המרואיינים תיאר זאת כך: "אז זה מלווה בתחושות לא נעימות. יכול להיות שזה אשמה לפעמים... אתה מתנהל בחיים של תודעת אשמה" (דוד). באופן דומה תיאר זאת מרואיין נשוי: "בגיל המסוים אתה באמת מרגיש שהדברים האלה הם אסורים והכול, אז ברור שיש ייסורי מצפון... ברור שאתה תרגיש רע עם זה" (יוחאי).

המרואיינים לא התייחסו רק לתחושות שמעוררת התנהגותם. הם ציינו כי חציית האיסור ההלכתי יוצרת, מבחינתם, פסול בעולמם הדתי: "יש לי המון חברים שיכולים להגיד: 'לא יכול להתפלל למחרת בבוקר'... אם היינו ביחד במיטה, התנשקויות... [למחרת] לא הייתי יכול להתפלל" (אהרון). ובאופן אחר: "אחרי שהיית עם מישהי בלילה איך בבוקר תניח תפילין? עשית את הדבר הכי נורא, לפי החינוך שקיבלנו, איך אפשר להתפלל אחרי זה?" (יעקב). מעדויותיהם נראה כי המעבר על האיסור הורס מבחינתם אפשרות להמשיך לחיות חיים דתיים משמעותיים.

מדברי המרואיינים נראה כי הם חווים מתח רב. הדרך בה הם בוחרים לפתור מתח זה מלמדת על עולמם הפנימי ועל הצורה בה הם תופסים את עצמם ואת הדת.

4.4.2 התמודדות עם האיסור ההלכתי

ה"קול" האישי במקום ה"קול" ההלכתי

כל המרואיינים שאינם מקפידים על האיסור ההלכתי מתמודדים איתו באמצעות העברת כובד המשקל מהקביעה ההלכתית אל התבוננות והקשבה פנימיים לתחושות ולמחשבות שהמגע מעורר בהם.

אחד המרואיינים תיאר זאת כך: "אני... מתנהל בצורה שאני רוצה [אחרי] שאני מגיע למסקנה שאני צריך... אני גם מנסה... להסתכל פנימה ולבדוק אצלי מה... מה אני צריך, מה אני לא צריך, מה אני רוצה" (דוד).

מרואיין אחר נתן אף הוא משקל לקול הפנימי ולבדיקה האישית והדגיש שהבדיקה כוללת התייחסות להשפעת המגע עליו ועל הקשר:

"היום אני מתייחס לזה בקטע של נפש... [אם] זה היה חכם בשביל הקשר, בשביל עצמך, זה השאלות שיותר עולות עכשיו... יותר מסתכל על הנפש כאילו איפה מבחינתי פגעתי בעצמי או סתם פגעתי ביכולת ליצור קשר רציני" (בנימין).

מרואיין אחר מדגיש כי ההחלטה שונה בהתאם לקשר בו הוא נמצא ומתאר:
"בסיטואציה מסוימת זה בסדר, בסיטואציה אחרת זה נראה לי בעייתי בגלל המקום שהקשר נמצא או אני נמצא או משהו כזה, אבל אין, הנושא הדתי לא נכנס פה ישיר... זה לא, אין לי את השאלה הדתית הזאת" (ידידיה). כלומר, השיקול המרכזי האם לקיים מגע מיני נובע מהדיאלוג הפנימי של המרואיין ולא מעמדת ההלכה.

גם מרואיינים נשואים תיארו כי בתקופת הרווקות נעשה מעבר מעמדה כי ההלכה מהווה את נקודת ההתייחסות אל העולם, אל עמדה כי המדד להתנהגות היא עמדה אישית שמקורה בעמדה מצפונית.

"אני כשלעצמי הדבר היחיד שיושב לי זה המצפון, אני אדם שיש לו מצפון, וזה מה שמנחה אותי. אני שופט ככה ערכים, זה המדד הערכי שלי. אז מבחינתי אני יכול לשכב עם מישהי בהסכמה מלאה, לא תהיה לי בעיה מצפונית" (אבי).

זווית אחרת מתארת אף היא מתן משקל לקול הפנימי מול הקול ההלכתי אלא שזו מעמידה את ההיגיון האישי כשיקול לגיטימי לבחירה שלא לקיים את ההלכה בנושא זה. המרואיינים תיארו כי במקרה של חוסר התאמה בין ההלכה לצרכים הפיזיים הם בוחנים את הדברים על פי השכל הישר. אחד המרואיינים תיאר זאת כך: "איך אני מחליט מה הקווים האדומים שלי? אממ מה שנראה לי הגיוני על פי הדת, מול מה שנראה לי לא הגיוני" (תום).

מרואיין נשוי תיאר אף הוא עמדה זו: "[אני] מקפיד על הרוב, לא כל המצוות נראה לי חשובות... אבל בעניין הזה אני חושב שעשיתי דין לעצמי, אף פעם לא היה לי רב... אני חושב שגם קומן-סנס חשוב שיהיה לך" (עידו). מעדות זו עולה שמול הרב אשר מייצג את עמדת ההלכה ללא פשרות עומד ההיגיון. דווקא בנושא זה המרואיין מדגיש את בחירתו האישית ואולי אף את הניתוק מהרבנים ומעמדותיהם.

לסיכום, בבסיס ההתמודדות עם האיסור ההלכתי עומדת תפיסת הרווקים שחשוב להקשיב לרגש ולהגיון. לעומת התפיסה כי ההלכה היא המגדירה לאדם הדתי את האסור והמותר מבחוף-פנימה נראה כי יש פה מעבר מן הפנים החוצה, המתבטא בהקשבה פנימית לצרכים, למצפון, להגיון ולתחושות האישיות של הרווק אל מול האיסור.

דרכי התמודדות נוספות מול האיסור ההלכתי

נראה כי המרואיינים נזקקו להסברים נוספים להחלטתם שלא לקיים את ההלכה בתחום זה. לצורך כך הם גייסו תפיסות שונות כדי לחיות בשלום עם המתח בין שני העולמות: עולם ההלכה ועולמם האישי- פרטי. ניתן לזהות ארבעה הסברים לקיומו של מגע אינטימי למרות האיסור ההלכתי: הסבר אחד הוא בעזרת הגדרת המגע כמהותי לקשר, השני עושה נורמליזציה של האיסור ומגדירו כאחד האיסורים הקלים, ההסבר השלישי מציג את ההלכה כלא רלוונטיות לימינו והאחרון בוחר להשהות את האיסור.

מגע חשוב לקשר

אחת הצורות בעזרתה הרווקים מתמודדים עם המתח מול ההלכה היא דרך הגדרת המגע כחלק מהותי מבניית הקשר. כלומר, הרווק לא תופס את המגע כנובע מהתגברות היצר וכמעידה רוחנית אלא כמעשה ראוי ומותר בשל חיוניותו לביסוס קשר זוגי ובניית מערכת יחסים משמעותית. כל המרואיינים מציינים שלא מדובר בקיום יחסי מין מלאים אלא במגע היוצר אינטימיות שאותו הם מגדירים כמהותי בקשר:

"אני לא מדבר על יחסי מין מלאים, אני מדבר על שלא יהיה מגע, זה נראה לי משהו, לא, אני לא רואה את עצמי בשום סיטואציה יוצא עם מישהי ושאין שום מגע עד החתונה. זה לא יקרה, זה לא משהו שאני אעמוד בו וגם זה לא משהו שאני רוצה. אני חושב שזה חלק מהיצירה של זוגיות ואינטימיות" (ידידיה).

הוא ממשיך ואומר: "אינטימיות לא יכולה להיווצר רק משיחות... מגע זה לא רק יחסי מין, זה אתה יודע, זה יוצר תחושת קרבה" (ידידיה).

אורך הציטוט והפירוט שבו מדגישים את הצורך של המרואיין לתת הסבר המניח את הדעת, כולל דעתו שלו, מדוע אינו "שומר נגיעה" דרך הגדרה מחדש של המגע כחשוב לקשר.

מרואיין נוסף מתאר אף הוא קשר ללא מגע כמעלה ספק לגבי טיבו של הקשר עצמו:

"אני רואה בזה משהו כחלק מהקשר, אפילו שאני מגדיר את עצמי דתי, זה משהו שקורה, אי אפשר להתכחש לזה, זה משהו שקורה בקשר, ואם זה לא קורה בקשר אז צריך לבדוק למה זה לא קורה בקשר וזה מראה גם על דברים אחרים. זאת אומרת אני כורך את זה ביחד, זאת אומרת המשיכה הרגשית והפיזית צריכים להיות בערך אותו דבר, ואם אין אותם, סתם דוגמא, אני יכול לצאת עם מישהי ובכלל רגשית אנחנו מאוד קשורים, אופי, הכל אותו דבר, מאוד מתחברים הכל, אבל זה יכול ליפול כאילו להיפרד או משהו בקטע של המשיכה הפיזית וכאילו מראה, אין מה לעשות זה משהו שהולך ביחד... כאילו בעניין של נגיעה אני חושב שזה משהו שעוזר לקשר, זה כרוך בקשר" (אבירם).

אף בציטוט זה נדרש המרואיין להסבר ארוך יחסית מדוע הוא חושב שמגע חשוב. הוא הולך צעד נוסף ומגדיר קשר ללא מגע כקשר הדורש בדיקה. גם כאן, אורך הדברים וההתייחסות למגע כחלק שלא ניתן לוותר עליו ואף יותר מכך, התייחסות לקשר ללא מגע כבעייתי מאירים את המתח בו שרוי הרווק בין הרצון לאינטימיות הכוללת מגע לבין עמדת ההלכה אשר אינה מאפשרת מגע כלל. צעד נוסף בהגדרת המגע כחשוב ביותר עבור הקשר הזוגי בא לידי ביטוי בדבריו של המרואיין הבא:

"אם נקצין לשמירת נגיעה אני חושב שאתה לא יכול לבנות קשר ככה, בלי שתחבק מישהי... זה הזוי בעיניי... בהיבט היותר אינטימי הרגשי אז יש בזה אלמנט שאני חושב שהוא חשוב... אז כאילו אם הייתי עכשיו מגדיר מבחינה דתית מה צריך לעשות ומה לא צריך לעשות אז בטוח הייתי מאפשר. שמירת נגיעה זה כלל שהוא לדעתי לא נכון לבניית זוגיות, בטח שלא בשלב כזה" (יריב).

הוא ממשיך ואומר כי הרבנים יהיו מרוצים מכך שלא שומרים נגיעה:

"גם לדת הממוסדת והרבנית יש אינטרס שתתחנן ותביא ילדים... אם אנחנו רוצים לתרץ את זה מבחינה דתית אז אפשר להגיד שהדת עוד יכולה להרוויח מזה בסופו של דבר" (יריב).

מדברי מרואיין זה נראה כי בנוסף לעמדתו האישית כי המגע חשוב לאינטימיות, לדעתו הממסד הרבני יהיה מרוצה כיוון שהדבר יוביל לחתונה ולהקמת משפחה.

הגדרת המגע כחלק חשוב בבניית זוגיות עלה גם בראיונות עם מרואיינים נשואים:

"זה חלק נחוץ בגיל הזה, בשלב הזה... לצורך חתונה, זה היה צידוק, זה מטרה מספיק חשובה לעשות את זה... לא תפסתי את זה כתאוה זולה... זה משרת מטרה, שזה משהו נכון. כאילו לא חשתי רגשי, לא חשתי אשמה, וכן, הקדוש ברוך הוא רואה ובסופו של דבר רוצה, משהו כזה... זה חלק מהקשר ואתה לא יכול להכיר את אשתך בלי זה" (אביעד).

לסיכום, המרואיינים אשר בחרו בדרך זו הגדירו את המגע כחלק חשוב מבניית קשר זוגי. על כן, על אף האיסור הם בוחרים לקיים מגע משום שהמגע מהותי מבחינתם לבניית קשר וכשבמקרה בו לא מתקיים מגע הדבר יכול להעיד, לדעתם, על בעיות בקשר.

"יש עוד דברים שאני לא מקיים"- נורמליזציה של האיסור

דרך נוספת להתמודד עם הקונפליקט בין האיסור ההלכתי והרצון לאינטימיות מינית בא לידי ביטוי אצל חלק מהמרואיינים בהפחתת חשיבות האיסור. חשוב להזכיר כי איסור על מגע מיני שלא במסגרת נישואין נתפס בציבור הדתי לאומי כדבר חמור על אף היותו איסור "מדרבנן" - כלומר איסור מדברי חכמים ולא איסור הנכתב בתורה. למרות זאת, קיים טאבו חברתי בתחום זה.

אופן התמודדות זה בא לידי ביטוי בדברים הבאים: "אז אני גם אומר לשון הרע תמיד... אני לא חייב להיות מאה אחוז בהכל, לא חייב, אוקי, בסדר, אף אחד לא מאה אחוז... יש כל מיני דברים שאני לא מקפיד עליהם, אז זה בסדר, עוד משהו" (נחום). המרואיין התייחס בבחירתו שלא לקיים את האיסור הנגיעה הן על ידי השוואתו ללשון הרע שאינו נחשב לאיסור חמור והן בהסבר כי יש עוד הלכות שאינו מקיים.

באופן דומה התבטא מרואיין אחר:

"יש הרבה דברים שההלכה אומרת שהציבור שלנו לא ממש עושה. גם מים אחרונים זה משהו שההלכה אומרת, שולחן ערוך אומר. בסדר... אבל אני לא מכיר הרבה אנשים במגזר שלנו שעושים את זה. בסדר, אז כל אחד עם הקווים האדומים שלו" (תום).

גם מרואיין זה יצר השוואה בין איסור "נגיעה" ובין הלכות נטילת מים אחרונים המוכר כמנהג עתיק שיש המחמירים לקיימו ויש הטוענים שיש לבטלו.

עדויות אלה מראות כי חלק מהרווקים מתמודדים עם האיסור על ידי הפחתה בערכו והפיכתו לאיסור פחות הדומה לאיסורים רבים שהאדם הדתי לעתים מועד בהם. גישה זו מאפשרת נרמול של האיסור המדומה למעידה המתרחשת בחיי הדת.

הלכות אלה אינן מתאימות לימינו

דרך נוספת להתמודד עם האיסור עולה מעדויות המרואיינים הטוענים שאיסורים אלה אינם מתאימים עוד לימינו. עמדה זו קוראת לשינוי בהלכה והתאמת האיסורים לחיים המודרניים.

קריאה זו עולה מדבריו של המרואיין הבא :

"כשאתה לומד מספיק הלכה לפעמים אתה מגיע למקומות שכאילו אתה אומר לעצמך... ההלכה הזאתי קשורה לאנשים שחיים לפני אלפיים שנה ואני פשוט לא מסוגל להתנהל איתה... לא קשור לכלום" (דוד).

קול זה עולה גם ממרואיין נשוי :

"ההלכה זה דבר יפה ונחמד אבל הוא איזה שולחן ערוך שנכתב באלף שבע מאות ומשהו אני לא זוכר, וסבבה והכול [נכון] למה שהיה באותו זמן... הבעיה היא שאף רב, תסלח לי, עם ביצים, לא קם היום ומשנה את המציאות, כאילו משנה את ההלכה... בשנים האחרונות לא קם רב מספיק גבר או קבוצת רבנים שאמרו תשמעו הטקסט הזה כבר לא רלוונטי בוא נתאים אותו למציאות היום" (יוחאי).

לדעת מרואיין זה "שמירת נגיעה" היא איסור אשר לא מתאים לחיים כיום והבעיה היא הרבנים שאינם אמיצים מספיק כדי לשנות את ההלכה ולהתאימה לימינו.

קולות אלה בשונה מצורות ההתמודדות הקודמות שהוצגו מלמדים על התמודדות ישירה למול ההלכה הנובעת מהתחושה כי היא אינה מתאימה עוד לזמננו.

"לשים את האיסור בצד"

דרך אחרת של התמודדות עם הקונפליקט היא בעזרת השהיית ההתמודדות. כלומר, כדי להוריד את המתח הרווק מחליט כי בתקופה זו הוא "אינו רואה את ההלכה": "ניגוד בין שמירת

נגיעה להלכה? בקטע הזה אני לא רואה את ההלכה. כאילו אני לא עושה מזה עניין... ואם יש משהו שאני לא הולך בהלכה אז אני לא. אין לי משהו [להגיד]... " (אבירם).

מרואיין אחר תיאר מצב זה כהקפאת הדילמות בתחום: "באיזשהו מקום אני בא ואומר לעצמי שאני ב"הולד" בין אם זה תירוץ, לא תירוץ, לא מעניין אותי. חולשה, לא חולשה זה לא הסיפור, זה המצב כרגע, סוג של איזה "הולד" מבחינת שאלות רוחניות לגבי הסיפור הזה" (בנימין). בהמשך הוא מתאר כי יש דברים אחרים ב"רוחניות" שיטרידו אותו יותר ובהם הוא מעדיף להתעסק:

"מהמצב של איך אני רואה את החיים שלי, איך אני רואה מה אני יכול כן לעשות עכשיו, זאת אומרת כמה שזה ישמע מצחיק אבל, אם אני לא אתפלל תפילה מסוימת נגיד, אז יהיה לי יותר שאלה, אני יותר אתעסק בזה" (בנימין).

שתי התגובות המתוארות מעידות על בחירה שלא לתת את הדעת לאיסור. אופן התמודדות זה עלה גם בראיון עם מרואיין נשוי:

"הייתי דתי, בבוקר מתפלל, לא הולך למניין אבל מתפלל ומברך והכל בסדר וזה, אבל... אני כאילו [הייתי] שם את זה [האיסור] בצד... יש איזשהי דיכוטומיה אבל שלא מפריעה לי... זה כאילו ליד, משהו בחיים... הקטע ההלכתי זה בכלל לא [היה] שחקן" (אבי).

לסיכום, צורת התמודדות זו מעידה על החלטה להתעלם במידה מסוימת מהאיסור כדי להוריד את המתח בין ההלכה לבין הרצון לאינטימיות.

האיסור ההלכתי מחד והרצון לאינטימיות גופנית ומינית מאידך מחייבים את הרווקים להתמודד לא רק עם עצמם אלא גם עם העולם שבחוץ מול הרבנים והמשפחה.

4.5 התמודדות עם החוץ

הרבנים והמשפחה מייצגים, עבור הרווקים, את הגבולות והציפייה החברתית בכל הקשור לחינוך לצניעות ולמקום הראוי עבור מיניות היוצרים מרחב התמודדות נוסף עבורם.

התמודדות מול הרבנים

הרבנים מייצגים את הקול ההלכתי הדורש לקיים את ההלכה בתחום המיני. היחס אותו חשים הרווקים מהרבנים והיחס המתעורר בהם כלפי הרבנים עלה בראיונות רבים. הרווקים חשים כי הרבנים מבקרים את התנהגותם ומתייחסים בשיפוטיות בייחוד בנושא שמירת נגיעה:

"אני חושב שאף אחד לא צריך לשפוט אף אחד, השופט היחיד זה אלוקים, ואף רב לא צריך לומר לך שאתה חוטא ואתה תלך לגיהנום" הוא אף מנסה לענות לרבנים: "אתם אף פעם לא הייתם במצב שלי. תהיו במצב שלי אחרי זה נדבר...אל תנסה לשפוט אותי... אלוקים ישפוט אותי לא אתה" (תום).

תפיסה אחרת רואה בדעותיהם של הרבנים דבר המעיד על ניתוקם מהמציאות.

"יש אנשים שלא כל כך קשורים, אתה יודע, רבנים (צחוק). כל מיני רבנים ב[ישיבה בה למד] כאלה, אתה יודע שלא עזבו את [הישיבה] כבר איזה 40 שנה... [ראש הישיבה] מבין מישהו שקטן ממנו בשבעים שנה?, סליחה ששים שנה, עולם אחר לגמרי, הוא ספון ב... ב... במגדל" (דוד).

מרואיין זה ממשיך לתאר את הנתק דווקא בתחום המיני: "אני קורא דברים שקשורים לרב [מסוים] וכל מה שקשור לצניעות... אין שום קשר, אנחנו לא חיים באותם עולמות בכלל... הבנאדם לא קשור" (דוד).

הראיה של הרבנים כמנותקים מהמציאות איתה מתמודדים הרווקים יכולה להוביל לכעס ולביקורת כלפיהם "יש] מי שחי את המציאות [יש] מי שחי לא יודע מה, במעבדה שלו אז בסדר אז הוא רוצה לבנות לו עולם אחר אז זה הופך באמת לפחות רלוונטי לעניין" ובהמשך "אני חושב שזה משהו שהוא על גבול המגוון לפעמים ההתעסקות בזה [מיניות], כאילו זה גם לא רלוונטי... אנשים מקבלים את ההחלטות שלהם עם עצמם, וכמה שלא תטיף, וכמה שלא תגיד וכמה שלא זה בסוף זה עושה משהו הדברים האלה אבל ההפחדות האלה לא עובדות וכל השטויות האלה שמתעסקים בהם" (ידידיה).

נראה כי הרווקים חשים כי הרבנים מייצגים קול מרוחק ומנותק מהווית החיים שלהם בייחוד בתחום המיני. ריחוק זה הופך את הרבנים, לעיתים, ללא רלוונטיים לחייהם של הרווקים.

התמודדות מול המשפחה

ההתמודדות מול המשפחה בשונה מהתמודדות מול הקול הרבני הברור מאופיינת בביקורת סמויה על מעשיהם.

בנוסף לתחושות בהן תיארו הרווקים כי הם אינם מובנים על ידי הוריהם, בהתייחס לתחום המיני חלקם מתארים נדבך נוסף המתבטא בהסתרת מצבם האמיתי: "יש פה את העניין

של הרבה סודיות, זה הרבה כאילו... זה לא הסתר מההורים אבל זה כאילו הרבה דברים שההורים לא יודעים באמת מה קורה" (אבירס). בהמשך הוא מתאר כי ההסתרה היא בעיקר בתחום המיני: "על עצמי ההורים שלי לא יודעים את זה [אי שמירת נגיעה]... הם לא יודעים נגיד שאני הולך לבריכה מעורבת... יש את הטאבו הזה" (אבירס). ובאופן אחר: "לא נראה לי שהם מדמיינים שהייתי עם בנות פה במיטה אולי לפעמים איזה לילות, קשה לי להאמין. תמיד יש את השאלה האם בסופו של דבר ההורים יודעים או שהם חיים בסרטי" (בנימין).

מדברי המרואיינים נחשף מימד נוסף בקשר ובהתמודדות מול המשפחה. הרווקים מסתירים ממשפחתם את חייהם האמיתיים בעיקר בנושא המיני, כדי שלא לחשוף את ההורים להתנהגות מינית שאינה מקובלת תרבותית.

פרק 5: פרק דיון

רווקים בוגרים מהמגזר הדתי לאומי מתמודדים עם קונפליקט בין איסור הלכתי על מגע מיני שלא במסגרת הנישואין לבין יצר מיני טבעי ורצון לאינטימיות. מצב זה יוצר מתח רב, מעלה רגשות קשים ומורכבים ומציב את הרווקים בפני דילמה כיצד לפשר או לגשר בין שני קטבים אלה.

ממצאי המחקר חשפו שתי קבוצות. האחת, הכוללת שלושה מרואיינים, השומרים על ההלכה ואינם מקיימים מגע מיני לפני הנישואין. הקבוצה השנייה, כוללת חמישה עשר מרואיינים שתיארו קיום מגע מיני בתקופת הרווקות שלא במסגרת נישואין. בקבוצה זו נכללים מרואיינים אשר קיימו מגע מיני חלקי המתבטא בחיבוקים, נשיקות וכו' ומיעוט אשר מקיימים יחסי מין מלאים. ראוי לציין, כי כלפי חוץ היה קשה לזהות לאיזה קבוצה שייך כל מרואיין שכן חלק מן המרואיינים אשר אינם שומרים על ההלכה בתחום המיני נראו במבט ראשון כי הם אנשים המקפידים על כללי ההלכה. הדבר בא לידי ביטוי באופן בו הם התלבשו ואף בספרי הקודש אשר נכחו בחדרם בעת הריאיון.

המרואיינים השומרים את ההלכה ואינם מקיימים מגע מיני נתנו מקום מועט ביותר לקושי המתלווה להחלטה זו. רובם התייחסו בפשטות לעובדה שהם שומרים את ההלכה באמירה "ככה זה", מבלי לציין כמעט קושי או קונפליקט כלשהו המאפיין מצב זה. עם זאת, אחד המרואיינים השווה את חייו לאור שמירת ההלכה ואת ההימנעות מכל מגע מיני לחייו של "נזיר" המוותר על הנאות העולם ומנותק מהווית חיים מרכזית.

השימוש בדימוי "נזיר" כדי לתאר את התחושה המתלווה להחלטה לקיים את ההלכה ולא לקיים מגע מיני שלא במסגרת נישואין, חושפת אולי את מורכבות תחושותיהם ותפיסתם, של המתנזרים, אותה הם לא מבטאים במילים. הסתכלות על התייחסותה של היהדות לחיי נזירות יכולה לשפוך אור על מורכבות זו. בעוד בנצרות, קיימת הנחה כי החיים כנזיר הינם חיי קדושה והנזיר נחשב כנעלה, ביהדות קיימת שאלה לגבי מעלתו של הנזיר וישנה מחלוקת בין הפרשנים האם נזיר הוא קדוש או חוטא זאת לאור הקורבן שצריך הנזיר להביא עם סיום ימי הנזירות. הפרשנים חלוקים האם הקורבן הוא כפרה על שעד כה חי הנזיר חיי קדושה והפסקת הנזירות היא חטא המחייב קורבן כפרה, או שעליו להביא קורבן משום שעד כה הוא חי בחטא ובעת חזרתו לחיים הרגילים עליו לכפר על זמן שהותו בנזירות. הפרשנים הרואים בנזיר חוטא מנמקים כי

אסור לו לאדם להימנע מן העולם שיצר האל ועליו ליהנות ממנו. אי הנאה אסורה ועל כן הנזיר חוטא בעת שהותו בנזירות.

מחלוקת זו בין הפרשנים מאפשרת לראות את מורכבות חייו והווייתו של רווק המקיים את ההלכה בכל הקשור לאיסור הנגיעה. הסתכלות ברובד אחד מלמדת שהוא חש כי הוא חי חיי קדושה ומקיים בכך את דבר האל. עם זאת, לצד תחושת הקדושה ועשיית המעשה הראוי קיימת ידיעה כי חיי נזיר כרוכים בחטא ומעבר על האיסור שלא ליהנות מהעולם שיצר האל.

משמעות השימוש במונח נזיר לתיאור החוויה של אלה השומרים על האיסור שופכת אור חדש על החוויה הרגשית של רווקים המקיימים את ההלכה שכן עד כה עסקו מחקרים בתחושת האשמה של אלה העוברים על האיסור (Herold & Goodwin, 1981; Murray, Ciarrocchi,) (& Murray-Swank, 2007).

הקבוצה השניה, אליה שייכים מרבית המרואיינים, קיימו מגע מיני כלשהו. הם תיארו תחושות קשות של אשמה וייסורי מצפון העולות מול המתח שבין הרצון לשמור על ההלכה לבין הרצון לחוות אינטימיות מינית. אמנם, מחקר מהעת האחרונה שנערך בקרב סטודנטים בארצות הברית מראה כי בשנים האחרונות ישנה ירידה בתחושות האשם לאחר מגע מיני (Sprecher,) (2014). אך מממצאי מחקר זה, בדומה למחקרים אחרים (Herold & Goodwin, 1981;) (Murray, Ciarrocchi, & Murray-Swank, 2007), נראה כי בקרב קבוצות דתיות עדיין קיימת תחושת אשמה לאחר מגע מיני. ראוי להדגיש כי ממצאי מחקר זה עומדים בניגוד לתוצאות מחקרה של שלו (2010) שמצאה שגברים נשואים דתיים לאומיים שהתייחסו לתקופת רווקותם עסקו מעט ברגשי אשמה לאחר קיום מגע מיני אסור.

שאלה נוספת העולה לדיון לאור תשובות המרואיינים היא האם המגע המיני התרחש במערכת יחסים יציבה או לא בהכרח וכן האם מגע המיני המתרחש במערכת יחסים יציבה המובילה לנישואין היה מעורר פחות רגשות אשם. ממצאי המחקר לא ניתן לקבל מענה לשאלות אלה, אם כי על סמך מחקר (Helm, McBride, Knox, & Zusman, 2009) שנעשה בקרב סטודנטים בארצות הברית שחשף כי ישנו הבדל בין מגע מיני במערכת יחסים קבועה לבין מגע מיני שלא במערכת יחסים ניתן לשער כי יתכן שמגע מיני בזוגיות יציבה היה מעורר פחות אשמה.

בנוסף לתחושת האשמה אותה תיארו הרווקים הם ציינו כי מעבר על האיסור ההלכתי יוצר פגם בעולמם הדתי המונע מהם להמשיך ולקיים מצוות. כלומר, בנוסף לתחושת האשמה על מעשה אסור המרואיינים תיארו תחושה של פגימות המתפשטת ומשפיעה על מרכיב משמעותי בזהות. תחושה זו יכולה להיות מזוהה כתחושת בושה המוגדרת כתפיסה שלילית כוללת על העצמי כפגום ולא רק כלפי המעשה הספציפי (Tangney, 1990; Tracy & Robins, 2006 ; ברנט, 2008).

ממצאי המחקר מלמדים שעוצמת רגשות האשמה וייסורי המצפון כתוצאה מהמעבר על האיסור ההלכתי מחייבים את הרווקים למצוא דרכי התמודדות כדי להמשיך בשגרת חייהם. בבסיס התמודדותם קיים מעבר מדיאלוג עם הקול ההלכתי החיצוני אל דיאלוג פנימי עם האיסור. מתוך עמדה זו הרווקים נקטו בהסברים שונים כדי להתמודד עם הסתירה שבתוכם הכוללת את האיסור המופנם מחד גיסא ואת הבחירה לקיים מגע מיני אסור מאידך גיסא. היו שהגדירו את המגע כמהותי לקשר בהסברים שלא ניתן לקיים קשר זוגי בלעדיו. אחרים טענו שההלכה אינה רלוונטית לתקופה המודרנית וכיוון שהיא נכתבה לפני שנים רבות עליה להשתנות. היו שנקטו בטקטיקה שעיקרה הפחתת חשיבות האיסור על קיום מגע מיני באמצעות הגדרתו כאיסור קל או להכלילו כעוד מצווה עליה הרווק אינו מקפיד. והיו שבחרו להתעלם בשלב זה מהתחושה שהדבר אסור.

שתי פרספקטיבות תיאורטיות יכולות לשפוך אור על דרכי התמודדות אלה. האחת היא תיאורית הדיסוננס הקוגניטיבי והשנייה, המפגש בין הקריאה ההלכתית לבין הגוף הגברי.

תיאוריית הדיסוננס הקוגניטיבי שהציג פסטינגר (Festinger, 1957), מבוססת על ההנחה שהאדם מחפש איזון פנימי בין תפיסותיו, עמדותיו, ערכיו והתנהגותו וכאשר אלה אינם תואמים הוא חש מתח המוגדר כ"דיסוננס קוגניטיבי". על פי תפיסה זו, כאשר המתח מתמשך או כשהוא תוצאה של אי התאמה בין ערכים מרכזיים בחייו של האדם, הוא יחפש פתרונות כדי להפחית מתח זה. המחקרים המעטים אשר עסקו בדיסוננס שנוצר בעקבות המפגש בין דרישות הדת לבין הדחפים המיניים מראים כי דתיות ושמרנות מינית המתנגשות עם רצונו הטבעי של האדם לבטא ולממש את מיניותו אכן גורמות לדיסוננס קוגניטיבי (Garcia & Kruger, 2010; Meladze & Brown, 2015). מחקרים אלה אשר עסקו במתח אותו חשים אנשים דתיים מול מגבלות הדת המטילות איסור על קיום יחסי מין לפני נישואין (Walton, 2006) הציגו פתרונות שונים בהם

בוחרים אנשים כדי להתמודד עם דיסוננס זה. למשל, מחקרם של גרסייה וקרואר (Garcia & Kruger, 2010) הראה כיצד באזורים שמרניים בארצות הברית בהם קיים איסור על קיום יחסי מין לפני נישואין גיל הנישואין יורד. לטענתם, הירידה בגיל הנישואין היא ניסיון לפתור את הדיסוננס בין הרצון לקיום מגע מיני לבין האיסור הדתי.

לעומת פתרון זה ממצאי המחקר הנוכחי מעידים על דרכי התמודדות פנימיות, התואמות את מיפוי של פסטינגר, בהן נוקטים המרואיינים כדי להתמודד עם הדיסוננס המתעורר נוכח האיסור ההלכתי מחד והתנהגותם הכוללת מגע מיני כלשהו מאידך. על פי פסטינגר אחת הדרכים להפחית קונפליקט פנימי היא באמצעות הפחתת חשיבות הקונפליקט. המרואיינים הרווקים הציגו כי אי שמירת נגיעה אינה עבירה חמורה כל כך ולא מעורב בה טאבו חברתי חמור. הם עשו זאת בשני אופנים: האחד דרך אמירה מרגיעה כי ישנן מצוות נוספות שהם אינם מקיימים והשני על ידי הדמיית האיסור על קיום מגע מיני לאיסור קל למרות שמבחינה הלכתית לא ניתן לדמות ביניהם. דרך נוספת להפחית את הקונפליקט היא באמצעות שינוי באחת התפיסות הגורמות לקונפליקט. ואכן, חלק מהמרואיינים טענו כי ההלכה אינה רלוונטית לימינו כיוון שהיא נכתבה לפני שנים רבות. מרואיינים אלה מאמצים בתוכם את התפיסה כי ההלכה זקוקה לשינוי ונוהגים כן בעצמם. הסבר זה, כמו קודמו, מאפשר להפחית את המתח הפנימי שנוצר כתוצאה מהאיסור מחד והתנהגותם מאידך. דרך שלישית להפחתת הקונפליקט היא באמצעות הוספת תפיסה חדשה באמצעותה האדם מוסיף מידע חדש אשר עוזר לו לטעון בפני עצמו כי התנהגותו ראויה. ממצאי המחקר מראים כי היו שטענו כי המגע חשוב וחיוני לקשר ועל כן חשוב שיתקיים על אף האיסור ההלכתי. יתר על כן, ישנם מרואיינים אשר טענו כי לו הרבנים היו מבינים את חשיבות המגע הם היו מתירים אותו. דרך אחרונה להפחתת הקונפליקט עליה מצביע פסטינגר היא באמצעות התעלמות מההתנהגות שאינה עולה בקנה אחד עם ערכי האדם ואמונותיו או לחילופין התעלמות מהצורך אשר אינו מתאים לערכים אלה. ואכן, היו מרואיינים שטענו כי בשלב זה בחייהם הם מתעלמים מהציווי ההלכתי. בבחירה זו הם הקלו על המתח שנוצר בתוכם כתוצאה מהתנהגותם נוכח ההלכה האוסרת מגע מיני. לעומת הפיתרון שהוצג במחקרם של גרסייה וקרואר (Garcia & Kruger, 2010) שבו בני הזוג נישאים מוקדם יותר מהמחקר הנוכחי נראה שהרווקים פותרים את הקונפליקט באופן שאינו "נכנע" לתכתיבי ההלכה.

יתרה מזאת, ניתן להתבונן על התנהגות הרווקים בתחום המיני למרות האיסור ההלכתי כמרידה בהתייחסות הקריאה ההלכתית לגוף הגברי. החברה המערבית רואה בגבר יצור חזק

פיסית, אגרסיבי, לא רגשני, רציונלי ומיני (Chafetz, 1974; Holland, Ramazanoglu, Sharpe, & Thomson, 2000). הציבור הדתי לאומי, המושפע מערכי חברה זו, מחזיק אף הוא בעמדה המצפה מגבר לפעול על פי אמות מידה המעידות על גבריות. הדבר בא לידי ביטוי בחשיבות אותה נותנת החברה הדתית לאומית לחייל המשרת ביחידה מובחרת (עמר- הלוי, 2013), לחקלאי העובד את האדמה (גלזמן, 2007), וכן בהבדלים בין נשים לגברים המתוארים על ידי רבנים בהם הגבר הוא ה"שכלי"- הרציונאלי והאישה היא ה"לב"- הרגשנית (למשל אצל הרב קוק, 2004). בתחום המיני, לעומת זאת, החברה הדתית לאומית דורשת מגברים שאינם נשואים לצמצם את מיניותם ובכך היא מסרסרת למעשה את "גבריותם". זאת ועוד, בעזרת פרשנות מחודשת, החברה הדתית, מגדירה כ"גבר אמיתי" דווקא אדם הנמנע מאוננות ומקיום יחסי מין בתקופה זו בבחינת "איזהו הגיבור הכובש את יצרו" (אנגלנדר ושגיא, 2013). דרישה זו מותירה את הרווקים במצב בלתי אפשרי. מחד, במרבית התחומים הרווק צריך לבטא את גבריותו ומאידך בתחום המיני הוא נדרש לצמצם אותה ולהיות "גבר מסורס". לחילופין, הוא יכול לקבל עליו את הפרשנות החדשה לגבי גבריות, המקדשת את ההימנעות מעיסוק במיניות לפני נישואין ומגדירה זאת כ"גבריות אמיתית" אך נראה כי החזקה בעמדה זו אינה אפשרית לאורך זמן.

נקודת מבט זו מאפשרת לראות את החלטת הרווקים לעבור על האיסור ההלכתי ולקיים יחסי מין לפני הנישואין כעדות לתפיסה חדשה של הגברים הרווקים בחברה הדתית-לאומית היוצאת כנגד התפיסה המסורתית אודות הגוף הגברי ולקבל משמעות כמייצגים שינוי ביחס לגוף ולמיניות הגברית. העמדה המסורתית לה שותפה העמדה ההלכתית רואה בגוף כלי או מכונה להגשמת ערכי החברה כגון: הולדת ילדים ועבודה. כללי ההלכה, בתחום המיני, מבטאים עמדה זו באמצעות האיסור לקיים מגע מיני מחוץ לנישואין דבר שיש בו כדי לרמוז כי מיניות היא לצורך פרוץ בלבד. לעומת זאת, תפיסה גברית מודרנית רואה חשיבות בנתינת מקום להקשבה פנימית לתחושות ולרצונות של הגוף הגברי העומדות, לעיתים, בניגוד לדרישות החברה ממנו (Snnott, 1992 אלמוג, 2012).

לסיכום, נראה שהרווקים חשים כי דרישת ההלכה מונעת מהם הקשבה לגופם ודורשת מהם משמעת למטרות אותן קבעה החברה. ההסברים בהם נקטו המרואיינים באשר לקיום מגע מיני כגון הקשבה פנימית והגדרת המגע כחשוב לקשר מבטאים את בחירתם לתת לתחושותיהם מקום מכריע יותר מאשר הדרישה ההלכתית. הסברים אלה יכולים לקבל משמעות כבחירה

"מודרנית" לנתינת מקום רב יותר לקולם האישי- המיני והגברי והתנגדות ל"השתלטות" של העמדה הדתית מסורתית על מיניותם.

מדוע דווקא בתקופת הרווקות ניתן למצוא יותר גברים המתנהגים באופן שאינו עולה בקנה אחד עם דרישת ההלכה בתחום המיני? אחת התשובות לשאלה זו יכולה להיות קשורה למימד הזמן. בניגוד לתקופות ביניים אשר תחומות בזמן (טרנר, 2004), תקופת הרווקות כיום היא תקופת ביניים שאינה מוגבלת בזמן. כיוון שכך הדרישה שלא לתת מקום למיניות לאורך זמן הופכת בלתי אפשרית משום שהיא מחייבת לסרס את המיניות ללא ידיעה ברורה מתי יוכל הרווק "להפוך בחזרה" לגבר מיני.

ממצאי המחקר עולה כי ההתמודדות הקשה של הרווקים בתחום המיני אינה מתקיימת רק בינם לבין עצמם. הרווקים מתמודדים גם מול החברה והמשפחה אשר רואים פסול בהתנהגותם.

התמודדות מול החברה הדתית לאומית, המשפחה והרבנים

ממצאי המחקר חושפים כי הרווקים חשים שהחברה הדתית לאומית רואה בהם תופעה לא נורמלית ולא רצויה עד כדי שהם נתפסים כ"נגע" ו"מגיפה" היינו, כתופעה שיש להכחידה. תחושה זו עולה בקנה אחד עם מחקרים שנערכו בארצות הברית, גרמניה ואנגליה תחת הכותרת "סינגליזם" שעסקו בסטיגמה השלילית הקיימת כלפי רווקים. ממצאיהם נראה שהרווקים נתפסים על ידי החברה כפחות מאושרים וכנחותים לעומת חבריהם הנשואים (Byrne & Carr, 2005; Gordon, 2003; Hertel, Schütz, Depaulo, Morris, & Stucke, 2007; Reynolds, Wetherell, & Taylor, 2007). תמונה דומה עלתה גם ממחקרים שנערכו בישראל. מחקרים אלה מראים שלמרות שבחברה החילונית קיימת לגיטימציה לדחייה מסוימת בגיל הנישואין, דחייה זו מוגבלת בזמן (שחר ושרון, 2010), וגם בחברה זו הרווקים נתפסים ככל שהזמן חולף באופן סטיגמטי ושלילי (סלונים, 2010). ממצאי מחקרים אלה מאששים אמנם את תחושות הרווקים כי החברה רואה אותם באופן שלילי אך אין בהם כדי להסביר את חוויותיהם כמי שנתפסים כנגע או כמגיפה. חוויה כה שלילית טרם הופיעה במחקר ועולה השאלה מדוע היא מופיעה דווקא בחברה הדתית לאומית. אחד ההסברים להתייחסות כה מנדה יכול להיות קשורה דווקא לאיסור ההלכתי על מגע מיני בחברה הדתית לאומית.

ככל הנראה הרווקים בחברה הדתית-לאומית נתפסים כגורם מסכן כיוון שחברה זו חוששת, בין היתר, ממתירנות מינית. חופש מיני עלול לערער את הסדר הקיים, לפיו קיום יחסי מין מתאפשר רק במסגרת הנישואין. פריצה של גבולות אלה עלולה לאיים על מוסד המשפחה, שהיה עד כה המעוז היחיד בו ניתן היה לבטא מיניות (עוז וזלצברג, 2009). לכן על מנת להילחם בסכנה מפני מתירנות מינית החברה מנסה להרחיק את הרווקים ולתייגם כ"נגועים" וכמגיפה שיש לחסלה.

הסבר זה נשען על שני תיאורטיקנים האחד סוציולוג והאחר פילוסוף. הסוציולוג טרנר (2004) מציין כי יחידים הנמצאים במצב חברתי חסר מעמד קבוע וברור נתפסים פעמים רבות כמי שמערערים ומסכנים את המבנה החברתי הקיים. על מנת להתגבר על איום באנרכיה או ביצירת סדר חברתי חדש, נלחמת החברה ביחידים אלה ומנסה לגדור אותם בצווים ובאיסורים. הסבר מכיוון אחר קשור לממצאי המחקר המראים שהרווקים חווים שלא רואים אותם כפרטים השונים האחד מן האחר אלא כתופעה. ניתן להבין התייחסות זו בהשראת דבריו של הפילוסוף עמנואל לוינס (2010), הטוען כי ראיית האחר והכרה בו מכריחה את האדם לקחת אחריות על חייו של האחר. אם החברה הדתית לאומית תראה את האחר- הרווק ותכיר בו כאדם, כסובייקט בעל מגוון תחושות, רגשות וצרכים ולא כתופעה היא תהיה חייבת לקחת אחריות על חייו ולתת את דעתה על מצוקותיו. אחריות כזו טומנת בחובה סכנה עבור החברה הדתית לאומית שכן היא עלולה להוביל לניסיונות למצוא פתרונות שיכללו בהכרח שינוי בנורמות חברתיות והלכתיות בתחום המיני אותם החברה מבקשת לשמר.

בעוד החברה רואה את הרווקים באופן שלילי ועוסקת בסוגיה זו בצורה אקטיבית, משפחתו של הרווק, לרוב, אינה נוגעת בסוגיה זו באופן גלוי והיחס אליהם מתבטא בשתיקה ובהימנעות.

התמודדות מול המשפחה

התמונה המתקבלת מעדויות המרואיינים חשפה נתק בינם לבין משפחתם. הם תיארו תקשורת חסומה בינם לבין הוריהם לצד תחושה כי הם אינם מובנים על ידם בשל פער תרבותי הקיים בין הדורות.

תחושת הנתק וחוסר ההבנה אותה תיארו הרווקים דומה לממצאי מחקרם של שארפ וגאנונג (Sharp & Ganong, 2011), שזיהו גם הם כי הרווק מתמודד עם הבנה מוגבלת לחווייתו האישית בנוגע לרווקות מהחברה ומהמשפחה המשאירה אותו בודד וחסר תמיכה.

ממצאי המחקר הנוכחי חשפו מימד נוסף בקשר עם המשפחה אשר נעדר עד כה מהמחקר. מהממצאים עולה פעולות של הסתרה שרווקים דתיים-לאומיים נוקטים כדי לא לחשוף בפני הוריהם את מצבם האמיתי ובמיוחד את חייהם המיניים. לכאורה מיותר להעלות את השאלה מדוע מסתירים הרווקים את חייהם המיניים, שהרי מה שמכונה 'איסור נגיעה' האוסר כל מגע מיני שלא במסגרת נישואין נותן תשובה פשוטה לשאלה זו. אך כיוון שההסתרה של הרווקים את מיניותם לא זוהתה עד כה במחקר חשוב לתת את הדעת להשלכותיה. מחקרים העוסקים בהסתרה עצמית (Self-concealment) בקרב שחורים, הומוסקסואליים ואנשים הסובלים מבעיות נפשיות (Masuda, Anderson & Edmonds, 2012) עסקו בעיקר בבדיקת השפעת ההסתרה על מצבם הנפשי של המסתירים כשהמדדים שנכללו הם דיכאון, חרדה וירידה במצב הרוח (Kelly & Yip, 2006; Quinn & Chaudoir, 2009).

הסתרה של העצמי מוגדרת כשמירת מידע שלילי על העצמי מאחרים וחשש משיתוף במידע זה (Larson & Chastian, 1990). ההסתרה, לדעת גופמן (Goffman, 1963) נובעת בעיקר מהחשש מפני סטיגמה והיא מתרחשת בעיקר במצב בו הפגמים בלתי נראים. הוא מכנה מצב זה כ"סטיגמה בכוח" שמשמעותה מצב שבו עלולה לדבוק באדם סטיגמה במקרה בו יודע המידע המסוכן אותו הוא מנסה להסתיר.

הרווקים המקיימים יחסי מין שלא במסגרת הנישואין מתמודדים עם שני סוגי סטיגמות. האחת, הסטיגמה הגלויה, אותה לא ניתן להסתיר והיא הרווקות החשופה ומתויגת כשלילית על ידי החברה (להד ושושנה, 2012). לעומתה, הסטיגמה הבלתי נראית-"סטיגמה בכוח", היא המעבר על האיסור המיני שאינו חשוף לעיני החברה והוא מידע שלילי בלתי נראה. מידע זה יכולים, ואולי נאלצים, הרווקים להסתיר מתוך ידיעה שבמקרה והוא ייחשף תדבק בהם סטיגמה נוספת וקשה יותר בנוסף על היותם רווקים.

ממצא זה מעלה שאלה יסודית על התפיסה החברתית כלפי הרווקים והיא: מהי הסטיגמה שחווים הרווקים. האם הסטיגמה היא על רווקותם כשבנוסף לכך קיימת סטיגמה בכל הקשור לקיום יחסי מין ללא נישואין או שאולי הסטיגמה כלפי הרווקות היא כסות לסטיגמה

האמתית- סטיגמה כלפי המיניות בתקופת הרווקות? במילים אחרות, האם העיסוק הרב ברווקות בחברה הדתית לאומית אינו נובע מדאגה לרווקים אלא מדאגה באשר למיניותם של הרווקים בשל הסיכון הכרוך התנהגותם המינית.

פרק 6: מגבלות ותרומות המחקר

בטרם אתייחס לתרומות המחקר ראוי לציין את מגבלותיו. מחקר זה ניסה לשפוך אור על חייהם של רווקים מבוגרים בחברה הדתית לאומית ועל התמודדותם עם איסוריים מיניים. המחקר התבסס על ראיונות אישיים עם 18 גברים רווקים ונשואים שכמו כל מחקר איכותני אינם מהווים מדגם מייצג של אוכלוסיית הרווקים בחברה הדתית לאומית. יתר על כן, מרבית הנחקרים גרים ב"ביצה הירושלמית". על אף הניסיון לראיין רווקים גם ממקומות אחרים יתכן שקיים מכנה משותף לכלל הרווקים הגרים בעיר. הגדלת מספר המרואיינים והכללת רווקים ממקומות שונים ברחבי הארץ עשויה לגוון את הקולות באשר לסוגיה שנבדקה.

חשוב לציין כי מרבית המרואיינים, הרווקים והנשואים, אשר הסכימו להתראיין היו כאלה אשר אינם מקפידים על האיסור ההלכתי של שמירת נגיעה, ורובם, לא חששו לספר על עולמם, מעשיהם ותחושותיהם. יתכן שהיכולת לשתף נבעה משום שהובטחה להם סודיות. עם זאת, ראוי לזכור כי הם מייצגים קבוצה מסוימת בקרב הרווקים אשר חשים בטוח לספר על אי שמירה על גדרי ההלכה. מחקרי המשך אשר יכללו ראיונות אשר יצליחו לתת קול גם לאלה השומרים על ההלכה באדיקות ושואלי חשים מבוכה רבה יותר לדבר על הנושא עשויים להעשיר את התפיסה אודות התמודדות הרווקים עם גבולות ההלכה.

בנוסף לכך, חשוב לתת את הדעת על מקומו של המראיין והשפעתו על המחקר. המראיין אשר ביצע את הראיונות הוא גבר נשוי העונד טבעת נישואין, דבר המבליט את הסטטוס המבחין בינו ובין המרואיינים. הבחנה זו עלולה לגרום לתחושת ריחוק וחוסר רצון מצד המרואיינים לשתף בחוויותיהם זאת משום שהמראיין יכול להיתפס כ"outsider". ואכן, בכמה ראיונות נשאל המראיין באיזה גיל התחתן והאם הוא שמר נגיעה. בעקבות התעניינות המרואיינים המראיין חשף כי אף הוא התחתן בגיל מבוגר ביחס לחברה הדתית. שיתוף זה הקל על המרואיינים ואיפשר להם להיפתח ולשתף יותר בעובר עליהם.

למרות המגבלות שצוינו למחקר זה תרומה למדע ולפרקטיקה. תרומה מרכזית של מחקר זה היא בהתמקדותו בשאלת המיניות בתקופת הרווקות. לעומת מחקרים שנערכו בעולם במתודה כמותנית מחקר זה בחן את חוויותיהם של הרווקים בעזרת ראיונות. בישראל, נעשו אמנם מחקרים במתודה איכותנית אך אלה עסקו בחוויות בתקופת הרווקות כחלק מקונטקסט רחב כשהתמקדותם בקונפליקט המיני בתקופה זו מצומצמת. יתר על כן, מחקרים אלה עסקו בחוויותיהם של נשים או של גברים ונשים יחדיו מבלי לעשות הבחנה ביניהם. ייחודו של מחקר זה

הוא בעיסוק בחוויה של גברים רווקים ונתינת מקום מיוחד לתחושות ולהתמודדות המיוחדת להם.

ממצאי המחקר עשויים לתרום למגוון רחב של אנשי מקצוע החל ממטפלים, רבנים ומחנכים הבאים במגע עם רווקים מבוגרים בחברה הדתית לאומית. המחקר פותח צוהר לעולם הרווקים ובייחוד לאופן בו הם מתמודדים עם עולמם הדתי בכל הקשור למיניות. ממצאי המחקר חושפים דיאלוג מתמיד אותו מנהלים הרווקים בינם לבין עצמם מול ועם הדת. מטפלים יכולים ללמוד מכך על האופן בו מטופלים בכלל ומטופלים רווקים בפרט מתמודדים עם מורכבות דתית ובפרט עם מורכבות סביב מיניות בחיי הדת. מידע זה עשוי לאפשר פיתוח רגישות רבה יותר לתכנים העולים בטיפול וביניהם לתחושות הקשות כגון: אשמה ובושה העולות בקרב רווקים שאינם שומרים על גבולות ההלכה.

יתר על כן, רבנים הם בעלי השפעה רבה בעיצוב המדיניות והיחס לו זוכים הרווקים בציבור הדתי לאומי. הבנת הקשיים איתם מתמודדים הרווקים ובפרט בתחום המיני יכולים לאפשר לרבנים לחשוב מחדש על האופן בו המגזר מתייחס אל הרווקות כתופעה ואל הרווקים כאינדיבידואלים.

ולסיום ואולי החשוב ביותר, היחסים בין הרווקים לבין משפחתם עלו רבות במחקר. התחושות אותם ביטאו המרואיינים כללו אכזבה, ריחוק, בושה ואולי אף כמיהה לקבלה ולדיאלוג אמיתי עם משפחתם. הכרת עולמם של הרווקים והמורכבות איתה הם מתמודדים במגוון זירות יכול לקרב ולפתח דיאלוג בין הרווקים ומשפחתם ולצמצם את תחושת הנתק והבדידות.

ביבליוגרפיה:

- אלמוג, ש. (2012). *גופניות חדשה*: מיפוי ואפיון תפיסת גוף של "הגבר החדש" בישראל. עבודת גמר לתואר מוסמך. אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- אנגלברג, א. (2010). *הציונות הדתית ו'בעיית' הרווקות המתמשכת*. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- אריאל, ש. (2006). פילגש אינה "חברות". *אקדמות* 17 : 41-66
- בוקק-כהן, י., זלצברג-בלאק, ס. (2006). תובנות על פעילותם של שדכנים בציבור הדתי-לאומי. *עמדות ד' 37-54*.
- בן-צבר יהושע, נעמה. 1990. *המחקר האיכותי בהוראה ובלמידה*. תל אביב: מודן.
- ברטוב, ח. (2004). אתגר הרווקות : האם הגדרת תופעת הרווקות כ"בעיה" עונה על צורך חברתי? *דעות* 17 : 28-30.
- ברנט, ה. (2008). *התפקיד של אשמה ובושה בהתמודדות עם קונפליקטים בין אישיים: תרומתם של משאבים אישיותיים ומאפיינים מצביים*. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- גיגר, י. (2001). "הציונות הדתית החדשה: סקירה עיון וביקורת", *אקדמות* 11 : 51 - 77.
- גלזמן, מ. (2007). *הגוף הציוני - לאומיות, מגדר ומיניות בספרות העברית החדשה*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד
- גרייבר, י. (2005). "בינו לבינה בין הלכה למעשה". *דעות* 20.
- גריינר-מייקין, ש. (2005). רווקות מתמשכת- מלכוד או בחירה? בתוך: ט.כהן וע. לביא (עורכות) *להיות אשה יהודיה ג' ירושלים: קולך*.
- הנקין, י. (2006). אחיתה מי ישורנה. *אקדמות* 17 : 33-40
- הקר, דפנה (2005): "מעבר ל'בתולה זקנה' ול'סקס והעיר הגדולה': רווקות כאפשרות חשובה לנשים ויחסו של המשפט הישראלי אליה", *עיוני משפט* כח (3): עמ' 903-950.
- זוהר, צ. (2006). זוגיות על פי ההלכה ללא חופה וקידושין. *אקדמות* 17 : 11-31
- זלצברג ס., אלמוג ע. (2008). דפוסי בחירת בני זוג בחברה הדתית לאומית. בתוך אנשים: ישראל, *המדריך לחברה הישראלית בעריכת עוז אלמוג*. נדלה ב-21 באפריל 2013 מ: <http://www.peopleil.org/details.aspx?itemID=7754>
- טיקוצינסקי, מ., שפרכר-פרנקל, ר. (2006). "תזהירם מן הפילגש". *אקדמות* 17 : 67-75

- טרנר, ו. (2004). *התהליך הטקסי, מבנה ואנטי מבנה*. תל אביב: רסלינג.
- כהן, אשר. (2004). הכיפה הסרוגה ומה שמאחוריה: ריבוי זהויות בציונות הדתית. *אקדמות* 15 : 9 - 30.
- לבנון, א. (2006). "שנינו ביחד וכל אחד לחוד?", שיעור לנשים מפי הרבנית לבנון מטעם 'בניין שלם' ובית מדרש 'כיסופים', נערך ב'בית שמרית' בניצן 7.5.06
- להד, כ. (2007). "להבהיר, לעזור ולפתור: על ספרי עזרה עצמית לרווקות", *תיאוריה וביקורת*, 30 עמ' 238-249
- להד, כ., שושנה, א. (2012). רווקות בטיפול: נראות רפלקסיביות ומבט הצופה. *סוציולוגיה ישראלית יד', עמ' 111-134*.
- לוינס, ע. (2010). *כוליות ואין סוף*. ירושלים: הוצאת מאגנס.
- מושון, ל. (2006). למה הם לא מתחתנים?: *אתרוג* 32.
- נהרי, ג. (2007). "עכשיו אני בין הזמנים": *הזהות הדתית של רווקות דתיות*. עבודת גמר לתואר מוסמך, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
- עמר- הלוי, ג. (2013). זהות גברית בקרב בוגרי החינוך הממלכתי-הדתית: הרהורים בעקבות מחקר בנושא. *דעות* 59 : 16-19.
- סלונים גל (2010) *סינגליזם בישראל: סטראוטיפים ורגשות כלפי רווקים כתלות בגילם, מינם ומידת בחירתם ברווקות*. עבודת גמר לתואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה
- קוק, צ. (2006). *שיחות הרב צבי יהודה: הבית היהודי*. בעריכת הרב שלמה אבינר. ספריית חוה: בית אל.
- שטול, ח. (2000). הרווקות כבר לא מחכות. *דעות* 11 : 16-20.
- שחר, ר., שרון, ש. (2010). להיות רווקים בישראל עמדות רווקות ורווקים לגבי רווקות, נישואין ומשפחה. *החינוך וסביבו*, ל"ב עמ' 277-297.
- שלו, ע. (2010). *המשמעות שמעניקים זוגות דתיים לאומיים לתקופת טרום-הנישואים, לתהליך המעבר לנישואים ולתקופת הנישואים הראשונה*. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.
- שקדי, א. (2003). *מילים המנסות לגעת, מחקר איכותני – תיאוריה ויישום*. תל אביב: הוצאת רמות.
- שרלו, י. (2007). שו"ת מורשת-שאל את הרב. נדלה ב-7 ביולי 2013 מאתר מורשת:

<http://www.moresheet.co.il/web/shut/shut2.asp?id=78781>

- Ahrold, T. K., Farmer, M., Trapnell, P. D., & Meston, C. M. (2011). Erratum to: The relationship among sexual attitudes, sexual fantasy, and religiosity. *Archives of Sexual Behavior*, 40(3), 851. doi:10.1007/s10508-010-9621-4
- Ahsan, M. (2007). Sex and sexuality in Islam. *Culture, Health & Sexuality*, 9(5), 551–552. doi:10.1080/13691050701482848
- Al-Shdayfat, N., & Green, G. (2012). Reflections on sex research among young Bedouin in Jordan: risks and limitations. *Culture, health & sexuality*, 14(1), 37–41. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691058.2011.626871>
- Austrom, D. R., & Hanel, K. (1985). Psychological issues of single life in Canada: An exploratory study. *International Journal of Women's Studies*, 8, 12-23
- Aras, S., Orcin, E., Ozan, S., & Semin, S. (2007). Sexual behaviours and contraception among university students in Turkey. *Journal of biosocial science*, 39(1), 121–35. doi:10.1017/S0021932006001258
- Askun, D., & Ataca, B. (2007). Sexuality related attitudes and behaviors of Turkish university students. *Archives of sexual behavior*, 36(5), 741–52. doi:10.1007/s10508-007-9186-z
- Barkan, S. E. (2006). Religiosity and premarital sex in adulthood. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 45(3), 407–417. doi:10.1111/j.1468-5906.2006.00315.x
- Beck, S. H., Cole, B. S., & Hammond, J. a. (1991). Religious heritage and premarital sex: Evidence from a national sample of young adults. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(2), 173–181.
- Boratav, H. B., & Çavdar, A. (2012). Sexual stereotypes and practices of university students in Turkey. *Archives of sexual behavior*, 41(1), 271–81. doi:10.1007/s10508-011-9811-8
- Burdette, A., & Hill, T. (2009). Religious involvement and transitions into adolescent sexual activities. *Sociology of Religion*, 70(1). Retrieved from <http://socrel.oxfordjournals.org/content/70/1/28.short>
- Byrne, A. (2000). Singular identities managing stigma, resisting voices. *Women's Studies Review*, 7, 13–24. Retrieved from <http://vmserver14.nuigalway.ie/xmlui/handle/10379/2554>

- Byrne, A., & Carr, D. (2005). Caught in the cultural lag: The stigma of singlehood. *Psychological Inquiry*, 16, 84–91. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1047840X.2005.9682919>
- Chafetz, J. S. (1974). *Masculine: Feminine Or Human?* (Vol. 74). Itasca, Illinois: Peacock.
- Cheng, Y., Lou, C., Gao, E., Emerson, M. R., & Zabin, L. S. (2012). The relationship between external contact and unmarried adolescents' and young adults' traditional beliefs in three East Asian cities: a cross-sectional analysis. *The Journal of adolescent health*, 50, S4–11. doi:10.1016/j.jadohealth.2011.12.011
- Cochran, J., Chamlin, M., Beeghly, L., & Fenwick, M. (2004). Religion, religiosity, and nonmarital sexual conduct: An application of reference group theory. *Sociological Inquiry*, 74(1), 102–127. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-682X.2004.00081.x/abstract>
- Conley, T. D., & Collins, B. E. (2002). Gender, relationship status, and stereotyping about sexual risk. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(11), 1483–1494. doi:10.1177/014616702237576
- Crooks, R., & Baur, K. (2002). *Our sexuality* (8th ed.). Pacific Grove, CA: Wadsworth.
- Davies, L. (2003). Singlehood: Transitions within a gendered world. *Canadian Journal on Aging*, 22, 343 – 352.
- Darrington, J., Piercy, K. W., & Niehuis, S. (2005). The social and cultural construction of singlehood among young, single Mormons. *The Qualitative Report*, 10(4), 639-661.
- DePaulo, B., & Morris, W. (2005). Singles in society and in science. *Psychological Inquiry*, 16, 57–83. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1047840X.2005.9682918>
- Dialmy, A. (1998). Moroccan youth, sex and Islam. *Middle East Report*, (206), 16–17. Retrieved from <http://www.merip.org/mer/mer206/moroccan-youth-sex-islam-0>
- Dialmy, A. (2010). Sexuality and Islam. *The European journal of contraception & reproductive health care*, 15(3), 160–168. doi:10.3109/13625181003793339
- Engelberg, A. (2011). Seeking a “pure relationship”? Israeli Religious-Zionist singles looking for love and marriage. *Religion*, 41(3), 431–448. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0048721X.2011.583997>

- Eşsizoglu, A., Yasan, A., Yildirim, E. A., Gurgen, F., & Ozkan, M. (2011). Double standard for traditional value of virginity and premarital sexuality in Turkey: a university students case. *Women & health, 51*(2), 136–150. doi:10.1080/03630242.2011.553157
- Farmer, M. a, Trapnell, P. D., & Meston, C. M. (2009). The relation between sexual behavior and religiosity subtypes: a test of the secularization hypothesis. *Archives of sexual behavior, 38*(5), 852–865. doi:10.1007/s10508-008-9407-0
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance* (Vol. 2). Stanford university press.
- Frazier, P., Arikian, N., Benson, S., Losoff, A., & Maurer, S. (1996). Desire for marriage and life satisfaction among unmarried heterosexual adults. *Journal of Social and Personal Relationships, 13*, 225-239
- Fernea, R. (2003). Gender, sexuality and patriarchy in modern Egypt. *Critique: Critical Middle Eastern Studies, 12*(2), 141–153. doi:10.1080/1066992032000130602
- Garcia, J. R., & Kruger, D. J. (2010). Unbuckling in the Bible Belt: Conservative sexual norms lower age at marriage. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology, 4*(4), 206.
- Giorgi, A. (1997). The theory, practice, and evaluation of the phenomenological method as a qualitative research procedure. *Journal of phenomenological psychology, 28*(2), 235-260.
- Gordon, P. (2003). The decision to remain single: Implications for women across cultures. *Journal of mental health counseling, 25*(1), 33–44. Retrieved from <http://amhca.metapress.com/index/u9cf35e2p25lj4pk.pdf>
- Haglund, K. A., & Fehring, R. J. (2010). The association of religiosity, sexual education, and parental factors with risky sexual behaviors among adolescents and young adults. *Journal of religion and health, 49*(4), 460-472.
- Helm, H., McBride, D., Knox, D., & Zusman, M. (2009). The influence of a conservative religion on premarital sexual behavior of university students. *North American Journal of Psychology, 11*(2), 231–245. Retrieved from http://findarticles.com/p/articles/mi_6894/is_2_11/ai_n32092933/
- Hendrickx, K., Lodewijckx, E., Van Royen, P., & Denekens, J. (2002). Sexual behaviour of second generation Moroccan immigrants balancing between traditional attitudes and safe sex. *Patient education and counseling, 47*(2), 89–94. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12191531>

- Herold, E. S., & Goodwin, M. S. (1981). Premarital sexual guilt. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 13(1), 65.
- Higgins, L. T., Zheng, M., Liu, Y., & Sun, C. H. (2002). Attitudes to marriage and sexual behaviors : A survey of gender and culture differences in china and united kingdom. *Sex Roles*, 46, 75–89.
- Holland, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S., & Thomson, R. (1998) *The Male in the Head: Young People, Heterosexuality and Power* (London, Tufnell Press).
- Holland, J., Ramazanoglu, C., Sharpe, S., & Thomson, R. (2000). Deconstructing virginity-young people's accounts of first sex. *Sexual and Relationship Therapy*, 15(3), 221-232.
- Itzhaky, H., & Kissil, K. (2015). “It’s a Horrible Sin. If They Find Out, I Will Not be Able to Stay”: Orthodox Jewish Gay Men’s Experiences Living in Secrecy. *Journal of homosexuality*, 62(5), 621-643.
- Jensen, L., Newell, R., & Holman, T. (1990). Sexual behavior, church attendance, and permissive beliefs among unmarried young men and women. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29(1), 113–117. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.2307/1387035>
- Jeffreys, E. (2006). Introduction: Talking sex and sexuality in China. In E. Jeffreys (Ed.), *Sex and sexuality in China* (pp. 1-20). New York, NY: Routledge.
- Johnstone, B. (2000). *Qualitative methods in sociolinguistics*. New York, NY: Oxford University Press.
- Kelly, A. E., & Yip, J. J. (2006). Is keeping a secret or being a secretive person linked to psychological symptoms?. *Journal of Personality*, 74(5), 1349-1370.
- Lahad, K. (2012). Singlehood, waiting, and the sociology of time. *Sociological Forum*, 27(1), 163–186. doi:10.1111/j.1573-7861.2011.01306.x
- Landau, G., & York, A. S. (2004). Keeping and disclosing a secret among people with HIV in Israel. *Health & Social Work*, 29(2), 116-126.
- Larson, D. G., & Chastain, R. L. (1990). Self-concealment: Conceptualization, measurement, and health implications. *Journal of Social and Clinical psychology*, 9(4), 439-455.
- Levinson, D. J. (1996). *The season’s of a woman’s life*. New York: Knopf.

- Lewis, K. G., & Moon, S. (1997). Always single and single again women: A qualitative study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23, 115-134.
- Lefkowitz, E., & Gillen, M. (2004). Religiosity, sexual behaviors, and sexual attitudes during emerging adulthood. *The Journal of Sex Research*, 41(2). Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00224490409552223>
- Mahdavi, P. (2007). Passionate uprisings: Young people, sexuality and politics in post-revolutionary Iran. *Culture, health & sexuality*, 9(5), 445–457. doi:10.1080/13691050601
- Masters, W. H., & Johnson, V. E. (1997). *Human sexuality*. Chicago: Allyn & Bacon.
- Masuda, A., Anderson, P. L., & Edmonds, J. (2012). Help-seeking attitudes, mental health stigma, and self-concealment among African American college students. *Journal of Black Studies*, 43(7), 773-786.
- Meladze, P., & Brown, J. (2015). Religion, Sexuality, and Internalized Homonegativity: Confronting Cognitive Dissonance in the Abrahamic Religions. *Journal of religion and health*, 1-13.
- Morris, W. L., DePaulo, B. M., Hertel, J., & Ritter, L. C. (2004). Perceptions of people who are single: A developmental life tasks model. Manuscript in preparation.
- Murray, K. M., Ciarrocchi, J. W., & Murray-Swank, N. A. (2007). Spirituality, religiosity, shame and guilt as predictors of sexual attitudes and experiences. *Journal of Psychology and Theology*, 35, 222-234.
- Obermeyer, C. (2000). Sexuality in Morocco: changing context and contested domain. *Culture, health & sexuality*, 2(3), 239–254. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/136910500422232>
- Padgett, D. K. (2008). *Qualitative methods in social work research* (Vol. 36). Sage.
- Pan, S. (2006). Transformations in the primary life cycle: The origins and nature of China's sexual revolution. In E. Jeffreys (Ed.), *Sex and sexuality in China* (pp. 21-42). New York, NY: Routledge.
- Parla, A. (2001). The“ Honor” of the State: Virginity Examinations in Turkey. *Feminist studies*, 27(1), 65–88. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.2307/3178449>

- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* . SAGE Publications, inc.
- Quinn, D. M., & Chaudoir, S. R. (2009). Living with a concealable stigmatized identity: the impact of anticipated stigma, centrality, salience, and cultural stigma on psychological distress and health. *Journal of personality and social psychology*, 97(4), 634.
- Reynolds, J., & Taylor, S. (2005). Narrating singleness: Life stories and deficit identities. *Narrative Inquiry*, 15(2), 197-215.
- Regnerus, M. D. (2007). *Forbidden fruit: Sex and religion in the lives of American teenagers*. New York, NY, US: Oxford University Press.
- Reynolds, J., Wetherell, M., & Taylor, S. (2007). Choice and chance: negotiating agency in narratives of singleness. *The Sociological Review*, 55(2), 331–351. doi:10.1111/j.1467-954X.2007.00708.x
- Rostosky, S. S. (2004). The impact of religiosity on adolescent sexual behavior: A review of the evidence. *Journal of Adolescent Research*, 19(6), 677–697. doi:10.1177/0743558403260019
- Rowatt, W., & Schmitt, D. (2003). Associations between religious orientation and varieties of sexual experience. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42(3), 455–465. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5906.00194/abstract>
- Schachter, E. P. (2004). Identity configurations: a new perspective on identity formation in contemporary society. *Journal of personality*, 72(1), 167–200. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14686888>
- Sharp, E. A., & Ganong, L. (2011). “I’m a loser, I’m not married, let’s just all look at me”: Ever-single women’s perceptions of their social environment. *Journal of Family Issues*, 32(7), 956-980.
- Sharp, E. A., & Ganong, L. (2007). Living in the gray: Women’s experiences of missing the marital transition. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 831-844.
- Simbar, M., Tehrani, F. R., & Hashemi, Z. (2005). Reproductive health knowledge , attitudes and practices of Iranian. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 11, 888–897.
- Smock, P. J. (2004). The wax and wane of marriage : Prospects for in the 21st century marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 966–973.

- Synnott, A. (1992). Tomb, temple, machine and self: The social construction of the body. *British Journal of Sociology*, 79-110.
- Sprecher, S. (2014). Evidence of Change in Men's Versus Women's Emotional Reactions to First Sexual Intercourse: A 23-year Study in a Human Sexuality Course at a Midwestern University. *The Journal of Sex Research*, 51(4), 466-472.
- Tangney, J. P. (1990). Assessing individual differences in proneness to shame and guilt: development of the Self-Conscious Affect and Attribution Inventory. *Journal of personality and social psychology*, 59(1), 102.
- Thornton, A. & Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 63, 1009–1037. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-3737.2001.01009.x/full>
- Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2006). Appraisal antecedents of shame and guilt: Support for a theoretical model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(10), 1339-1351.
- Uysal, A., Lin, H. L., Knee, C. R., & Bush, A. L. (2012). The association between self-concealment from one's partner and relationship well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(1), 39-51.
- Xiao, Z., Mehrotra, P., & Zimmerman, R. (2011). Sexual revolution in China: implications for Chinese women and society. *AIDS care*, 23, 105–12. doi:10.1080/09540121.2010.532537
- Walton, G. (2006). “Fag Church” Men Who Integrate Gay and Christian Identities. *Journal of Homosexuality*, 51(2), 1-17.
- Wang, H., & Abbott, D. A. (2013, October). Waiting for Mr. Right: The Meaning of Being a Single Educated Chinese Female Over 30 in Beijing and Guangzhou. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 40, pp. 222-229). Pergamon.
- Yazici, S., Dolgun, G., Zengin, N., & Bayram, G. O. (2012). The determination of university students' knowledge, attitudes and behaviors on the matter of sexual health. *Sexuality and Disability*, 30(1), 67–75. doi:10.1007/s11195-011-9246-0
- Zaleski, E. H., & Schiaffino, K. M. (2000). Religiosity and sexual risk-taking behavior during the transition to college. *Journal of Adolescence*, 23(2), 223–227. doi:10.1006/jado.2000.0309

נספח- 1

מרואיינים רווקים :

שם	מספר ראיון	גיל	עיסוק	מגורים	השכלה	גדל ב...
נחום	1	31	דוקטורנט	י-ם	תואר שלישי	ניו-יורק
דוד	2	33	עובד במשרד הפנים	י-ם	תואר ראשון	י-ם
אהרון	3	29	עו"ס	י-ם	תואר ראשון	מושב בדרום
אריה	4	31	מהנדס	י-ם	תואר ראשון	י-ם
יקיר	5	33	מהנדס	י-ם	תואר ראשון	מושב בדרום
בנימין	6	29	רכז הדרכה	י-ם	תואר ראשון	ישוב בשומרון
אבירם	7	32	עו"ס	י-ם	תואר ראשון	רעננה
יריב	8	29	רכז פרוייקט	י-ם	תואר ראשון	י-ם
יעקב	9	34	מנהל פרוייקטים	תל אביב		חיפה
עמיר	10	31	מהנדס	נתניה	תואר ראשון	נתניה
תום	11	34	רופא	גבעת שמואל	תואר שלישי	פ"ת
אבנר	12	38	חינוך יהודי	י-ם	תואר שני	שיקאגו
ידידיה	13	34	מורה	י-ם	תואר שני	חולון

מראיינים נשואים:

שם	גיל	מגורים	עיסוק	השכלה	התחתן בגיל	גדל ב...
מאור	35	י-ם	מורה	תעודת הוראה	32	י-ם
יוחאי	29	י-ם	מנהל בחברת הייטק	תואר שני	28	קרית שמונה
אביעד	31	י-ם	דוקטורנט	תואר שלישי	30	פ"ת
עידו	34	י-ם	עו"ד	תואר ראשון	32	י-ם
אבי	32	י-ם	עו"ד	תואר שני	31	מושב בצפון

מדריך ראיון

1. להיות רווק

1. איך הרווקות נתפסת לדעתך על ידי החברה הדתית?
2. איך החברה הקרובה לך כגון: משפחה וחברים מתייחסים לרווקות ולרווקים? יש לך דוגמא/סיפור?
3. מבחינתך להיות רווק זה...
4. עולה בך תחושה או חויה מרכזית כשאתה חושב על הרווקות?
5. איך אתה מסביר את הרווקות המאוחרת בחברה שלנו? מהן לדעתך הסיבות המובילות לרווקות המאוחרת?

2. תקופת הישיבה/ אולפנא/מדרשה

1. איך חווית את תקופת הישיבה/ אולפנא/מדרשה?
2. כיצד נתפסת תקופה זו לעומת החיים כיום? האם אתה יכול לתת דוגמא?
3. איך נתפסו בעיניך המחנכים שם (רב, מורה)? זכור לך מישהו מיוחד?
4. האם ראית באדם זה דמות לחיקוי?
5. האם חלו בך שינויים מאז תקופה זו?
6. האם אתה מתגעגע לתקופה זו? אם כן למה במיוחד?

3. חינוך למיניות

1. האם התייחסו למיניות בתיכון/אולפנא בו למדת?
2. מה הסבירו לך? מה אמרו שמותר ומה אמרו שאסור?
3. מי היה זה שהסביר? איך הרגשת?
4. מה חשבת על מה ששמעת?
5. אחרי התיכון, מה חשבת על מיניות בתקופת הישיבה/מדרשה/צבא? איך דמיינת שיראו חיי המין?
6. מה הסבירו או אמרו בהתייחס למיניות בתקופת הישיבה/מדרשה? מי אמר ובאיזו מסגרת?
7. מה אתה חושב על זה היום, האם החינוך הזה והחיים הולכים יחד? האם אתה יכול לתת דוגמא?

4. התמודדות

1. אחרי שמקבלים חינוך מהסוג שתיארת איך מסתדרים עם החיים בתור רווק?
2. אתה יכול לספר יותר על החוויה של רווקים סביב איסורים מיניים? ממה שאתה יודע מה עושים עם האיסורים האלה?
3. האיסורים מחד והצרכים מאידך, איך מתמודדים? אלו רגשות זה מעורר?
4. אילו תחושות עולות בך בהתמודדות עם האיסורים מצד אחד והחיים מצד שני?

5. מחשבות לסיום

1. אם היית צריך לתת המלצות לחינוך למיניות, מה היית ממליץ ולמי היית נותן אותם?
2. למה דווקא המלצות אלו?

נספח- 3

טופס הסכמה להשתתף במחקר

* אני החתום מטה מביע את הסכמתי להתראיין לצורך מחקר בנושא "התמודדות וקונפליקטים בתקופת הרווקות" על ידי הסטודנט מני אריאב במסגרת עבודת התזה שלו באוניברסיטת בר-אילן.

* ידוע לי כי המידע שיימסר על ידי ישמש אך ורק לצורך המחקר תוך השמטה של כל פרט מזהה.

* ידוע לי שעל המראיין חלה חובת סודיות בכל הנוגע לראיון.

* ידוע לי שאני יכול להפסיק את הראיון בכל שלב במידה וארצה בכך ושבידי הבחירה על אלו שאלות לענות.

שם: _____

חתימה: _____

חתימת המראיין: _____

תאריך: _____

Abstract

Jewish Law prohibits unmarried males and females to have sexual contact before marriage. This creates a dissonance and struggle for singles, and specifically for males, who are in a continual conflict between the need for sexual expression and their adherence to Jewish Law which prohibits such. The purpose of this research is to give expression to the voice of single males in the religious-nationalist world who are struggling with this dichotomy between education towards modesty and natural, sexual inclinations. This research is based on in-depth, structured interviews conducted with 18 males. Results of the research lead us to identify two groups: one including interviewees who maintain the Law and do not have sexual contact with females before marriage, and the other, 15 interviewees who did not keep this area of the Law, and had partial sexual contact with females outside the context of marriage.

The results of this research indicate that all interviewees are conflicted within themselves and within the context of the social environment in which they live. All of the participants described significant stress in dealing with the prohibition required by this area of Jewish Law. This stress expresses itself through feelings of sexual suppression by those who keep to the Law and through feelings of guilt and pangs of conscience by those who choose not to keep the Law. Additionally, interviewees expressed feelings of frustration in that the society sees singlehood, in its essence, as a dangerous phenomenon leading to boundary crossing, exposing individuals to social pressures and rabbinic criticism for not being married. From their descriptions, singles also express feelings of abandonment from their families and a lack of understanding of the situation that they are in, causing them to hide significant portions of their life in general, and specifically their life within the context of sexuality.

The interviewees elaborated upon various ways by which they reduce the personal stress which they experience, at the core of their struggle being their emotions and logic, which in their view are more central than the legal prohibition. The interviewees provided different explanations for not keeping the law: that touch is critical to building an intimate relationship, that the prohibition of not touching the opposite gender is no less stringent than other Jewish Law prohibitions, that this Law is no longer applicable these days, or that they conscientiously disregard the Law.

The thesis discusses these various coping strategies and how singles cope with society and their families when dealing with topics within sexuality.

This work was carried out under the supervision of Prof. Nehami Baum
of the Louis and Gabi Weisfeld, School of Social Work, Bar-Ilan
University

Bar-Ilan University

Coping with sexual prohibitions: An examination of experiences and challenges of older singles in the Israeli Religious-Zionist community

Menny Ariav

Submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master's Degree in the Louis and Gabi Weisfeld, School of Social Work, Bar-Ilan University

Ramat Gan, Israel

2016